

Министарство рада и
социјалне политике
Сектор за заштиту
особа са инвалидитетом

Национална
организација особа са
инвалидитетом Србије

ВОДИЧ КРОЗ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

ВОДИЧ КРОЗ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Министарство рада и социјалне политике
Сектор за заштиту особа са инвалидитетом

Национална организација особа са инвалидитетом Србије

Издавачи:

Министарство рада и социјалне политике
Национална организација особа са инвалидитетом Србије

Стручни сарадник на тексту:

Др Дамјан Татић

Дизајн и технички прелом:

Наташа Љубинковић

Штампа:

УДБ принт

Тираж:

2000 примерака

Београд, фебруар 2011. године

ВОДИЧ КРОЗ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

УВОД

Заштита особа са инвалидитетом је један од најосетљивијих и најспецифичнијих елемената друштвено - развојне, економске и пре свега социјалне политике уопште. Наш задатак јесте да афирмишемо развој инвалидске заштите у оквирима модерне, плуралне социјалне политике имајући у виду особу са инвалидитетом као појединца, личност са свим општим и специфичним потребама. Системска решења морају свакој групацији особа са инвалидитетом омогућити да обликују, изражавају и реализују своје основне развојне потребе као и посебне интересе, да имају једнаке могућности као и особе без инвалидитета, а пре свега да имају право на различитост. Данас се положај особа са инвалидитетом мора посматрати пре свега као питање људских права. Инвалидност је сложен друштвени феномен који практично задире у све области савременог живота и изискује мултисекторски приступ и сарадњу различитих органа власти, локалних самоуправа, цивилног сектора и самих особа са инвалидитетом и њихових организација. Нагласак се ставља на гарантовање равноправности особа са инвалидитетом, на недискриминацију и њихово пуно учешћа у друштву.

Положај особа са инвалидитетом у нашој земљи уређен је бројним законским и подзаконским актима, те се тако одредбе везане за права особа са инвалидитетом сусрећу у свим важнијим законима које је Народна скупштина усвојила. Готово сваки законски акт у бар једном свом члану говори о неком праву особа са инвалидитетом. Поред позитивних прописа усвојених од стране Народне скупштине, положај особа са инвалидитетом уређен је међународним конвенцијама које је наша земља ратификовала, чиме су оне постале део унутрашњег права или унутрашњих позитивних прописа и као такве се могу непосредно примењивати. Најзначајнији документ међународног јавног права је Конвенција о правима особа са инвалидитетом, први инструмент о људским правима који су Уједињене нације усвојиле у новом Миленијуму. Од регионалних, европских докумената, нарочито је значајна ревидирана Европска социјална повеља, која чланом 15

особама са инвалидитетом гарантује право на самосталност, социјалну интеграцију и укљученост у заједницу.

Образовањем Сектора за заштиту особа са инвалидитетом при Министарству рада, запошљавања и социјалне политике 2004. године, особе са инвалидитетом су после дугог низа година добиле равноправног партнера чији је основни задатак да штити и унапређује њихов положај кроз сарадњу са различитим инвалидским организацијама и непосредно са особама са инвалидитетом. Сектор за заштиту особа са инвалидитетом наставља рад у оквиру Министарства рада и социјалне политике од 2007. године, улажући напоре за афирмацију права и пуно учешће особа са инвалидитетом у друштву.

Посебно значајну улогу у партнерском односу између Сектора за заштиту особа са инвалидитетом и инвалидских организација има Национална организација особа са инвалидитетом Србије (НООИС). НООИС као „кровна“ организација која заступа интересе и потребе свих особа са инвалидитетом и њихових правних заступника, ради на повећању укључености особа са инвалидитетом у друштво, пуном поштовању њихових људских права и недискриминацију по основу инвалидности, кроз учешће у доношењу и примени закона и других докумената из области инвалидности, а у складу са међународним стандардима и документима.

У том циљу овај Сектор је, у сарадњи са НООИС, предузимао одређене законом предвиђене мере како би отклонио неке од видљивих недостатака позитивних правних прописа, који су директно штетили положају особа са инвалидитетом. Сектор ће и даље, различитим законским решењима, унапређивати положај и квалитет живота особа са инвалидитетом. У овој публикацији (друго, допуњено издање) могу се пронаћи информације о правима особа са инвалидитетом и условима за њихово остваривање, односно коришћење услуга институција у свим системима заштите предвиђеним правом Републике Србије: социјалне заштите, здравствене заштите, породично - правне заштите деце и породице, васпитања и образовања, запошљавања и радних односа, пензијског и инвалидског осигурања, саобраћаја и области пореско - правног система, становања, спречавања дискриминације... Водич на приступачан начин упућује у права и начин њиховог остваривања, како особе са инвалидитетом, тако и све оне који се професионално ангажују у раду са особама са инвалидитетом.

Права особа са инвалидитетом уређена су:

- I Уставом Републике Србије („Сл. гласник РС“, број 98/06)
- II Међународним документима универзалног карактера и документима чији су предмет специфична права особа са инвалидитетом.
- III Законима и другим прописима који уређују остваривање права у свим системима заштите у оквиру нашег правног система (област социјалне заштите, здравствене заштите, породично - правне заштите деце и породице, област васпитања и образовања, запошљавања и радних односа, пензијског и инвалидског осигурања, саобраћаја, области пореско - правног система, становања...)
- IV Од изузетног значаја за правно уређење положаја особа са инвалидитетом је доношење Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС“, број 33/06), 17.04.2006. године и усвајање Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији („Сл. гласник РС“, број 1/07), 05.01.2007. године, које је припремио Сектор за заштиту особа са инвалидитетом, Министарства рада и социјалне политике. Значајно је и усвајање кривног Закона о забрани дискриминације („Сл. гласник РС“, број 22/09) 2009. године.

УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/06), као највиши правни акт у Републици Србији забрањује сваку дискриминацију, па и дискриминацију особа са инвалидитетом.

Пред Уставом и законом су сви једнаки. Свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације. Устав забрањује непосредну или посредну дискриминацију, дискриминацију по било ком основу, нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

Република Србија, поред других односа и области, уређује и обезбеђује систем у области здравства, социјалне заштите, борачке и инвалидске заштите.

Слободе и права остварују се, а дужности се испуњавају на основу Устава, осим кад је Уставом предвиђено да се услови за остваривање појединих слобода и права утврђују законом.

Законом се може прописати начин остваривања појединих слобода и права кад је то неопходно за њихово остваривање.

Злоупотреба слобода и права човека и грађанина противустварна је и кажњива, онако како је то законом предвиђено.

Обезбеђује се судска заштита слобода и права зајемчених и признатих Уставом.

- Свако има право на заштиту здравља.
- Деца, труднице и стара лица имају право на здравствену заштиту из јавних прихода, кад то право не остварују по неком другом основу, а друга лица под условима утврђеним законом.
- Свако има право на рад.
- Јамчи се слобода рада, слободан избор занимања и запослења и учешће у управљању. Свакоме је, под једнаким условима, доступно радно место и функција.
- Грађанима који су делимично способни за рад зајемчује се оспособљавање за одговарајући посао и обезбеђује се услови за њихово запошљавање, у складу са законом.
- Држава обезбеђује социјалну сигурност грађанима који су неспособни за рад, а немају средства за издржавање.

КОНВЕНЦИЈА О ПРАВИМА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је једногласно 13. децембра 2006. године Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и Опциони протокол уз њу. Република Србија је потписала Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и Опциони протокол уз њу 17. децембра 2007. године. После усклађивања прописа Републике Србије са одредбама Конвенције, Народна скупштина Републике Србије ратификовала је Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и Опциони протокол уз њу изгласавањем закона о потврђивању Конвенције и Опционог протокола

(„Сл. гласник РС“, број 42/09) 29. маја 2009. године.

Конвенција не ствара нова права за особе са инвалидитетом већ предвиђа које мере ће државе предузимати како би особама са инвалидитетом омогућиле да у пракси ефикасно остварују грађанска, политичка, економска, социјална, културна, социјална и сва друга права која им припадају. Конвенција прописује мере које државе морају да предузму како би особама са инвалидитетом омогућиле пуно и равноправно учешће у свим областима друштвеног живота на основу једнакости са другима.

Државе стране уговорнице прихватају да обезбеде и унапреде пуно остваривање свих људских права и основних слобода за све особе са инвалидитетом без дискриминације било које врсте по основу инвалидитета (члан 4). Државе су дужне да Конвенцију и све друге прописе и одлуке које се тичу особа са инвалидитетом спроводе уз консултације са овим особама и њиховим репрезентативним организацијама. Требало би да предузму мере како би питања положаја особа са инвалидитетом укључиле у све релевантне опште прописе и политике (члан 4). Државе су дужне да особама са инвалидитетом обезбеде ефикасну правну заштиту од дискриминације (члан 5).

Конвенција предвиђа обавезе држава да предузму мере како би женама са инвалидитетом (члан 6) и деци са инвалидитетом (члан 7) омогућиле да уживају сва права под једнаким условима.

Конвенција чланом 8 предвиђа мере које ће државе предузети ради подизања нивоа свести о правима особа са инвалидитетом. Државе су такође дужне да предузму одговарајуће мере како би отклониле баријере и особама са инвалидитетом обезбедиле приступ физичком окружењу, јавном превозу, информацијама и комуникацијама, услугама намењеним јавности (члан 9).

Конвенција прописује низ мера које државе треба да предузму како би особама са инвалидитетом обезбедиле остваривање следећих права:

- Право на живот (члан 10)
- Заштита у ситуацијама ризика (члан 11)
- Једнако признање пред законом (члан 12)
- Приступ правди (члан 13)
- Слобода и лични интегритет (члан 14)
- Заштита од тортуре и нехуманог поступања и казни, укључујући медицинске експерименте (члан 15)
- Заштита од насиља, злостављања и експлоатације (члан 16)

- Физички и морални интегритет (члан 17)
- Слобода кретања и право на држављанство (члан 18)
- Слобода мишљења и изражавања, право на пријем и ширење информација (члан 21)
- Право на приватност (члан 22)
- Право на брачни и породични живот (члан 23)
- Право на образовање (члан 24)
- Право на здравствену заштиту (члан 25)
- Право на рад и запошљавање (члан 27)
- Право на социјалну сигурност (члан 28)
- Право да бирају, буду бирања и учествују у управљању јавним пословима (члан 29)
- Право на учешће у културном и спортском животу заједнице, у рекреативним и туристичким активностима (члан 30)

Конвенција такође уређује мере које државе треба да предузму како би особама са инвалидитетом омогућиле:

- самостални живот и укљученост у локалну заједницу, уз одговарајуће службе подшке (члан 19),
- мобилност, уз употребу одговарајућих помагала (члан 20) и
- хабилитацију и рехабилитацију (члан 26).

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

У најширем смислу речи, социјална заштита обухвата системе социјалне сигурности и социјалне заштите. Област социјалне заштите и социјалне сигурности регулисана је Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности грађана. Влада Србије усвојила је предлог новог Закона о социјалној заштити 23. децембра 2010. године и упутила га Народној скупштини. Очекује се да ће Народна скупштина овај предлог Закона разматрати и о њему се изјаснити током пролећа 2011. године.

Делатност социјалне заштите подразумева организоване мере и активности на стварању услова за остваривање заштитне функције породице, услова за самосталан живот и рад лица која се налазе у стању социјалне потребе, или за њихово активирање у складу са способностима,

обезбеђивање средстава за живот материјално необезбеђеним за рад неспособним грађанима и другим грађанима који су у стању социјалне потребе, као и обезбеђивање других облика социјалне заштите.

Социјална заштита је организована друштвена делатност која има за циљ пружање помоћи грађанима и њиховим породицама када дођу у стање социјалне потребе.

Стање социјалне потребе је стање у којем је грађанину или породици неопходна друштвена помоћ у циљу савладавања социјалних и животних тешкоћа.

Социјална сигурност се обезбеђује грађанима који су неспособни за рад, а немају средства за издржавање и грађанима и породици који својим радом или на други начин не могу да обезбеде довољна средства за задовољавање основних животних потреба.

Према још увек важећем Закону о социјалној заштити и социјалној сигурности (који ће током 2011. године бити измењен и допуњен), а ради обезбеђивања права утврђених Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности, оснивају се установе социјалне заштите.

Установе социјалне заштите су:

Центри за социјални рад

Центре за социјални рад оснива општина.

Установе за смештај корисника

Установе за смештај корисника оснива Влада Републике Србије, а Министарство надлежно за послове социјалне политике утврђује нормативе и стандарде за обављање делатности у утановама за смештај корисника.

Установе за дневни боравак и помоћ у кући

Установе за дневни боравак и помоћ у кући оснива општина, ради утврђивања права на дневни боравак и помоћ у кући, утврђених Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности грађана.

Заводи за социјалну заштиту

Заводи за социјалну заштиту оснивају се ради праћења унапређивања социјалне заштите, подстицања развоја и обављања истраживачких и стручних послова у области социјалне заштите. Заводе Оснива Влада Републике Србије.

За остваривање права прописаних у систему социјалне заштите потребно је да се заинтересована лица обратe Центру за социјални рад на територији на којој имају пребивалиште. Појединци своје захтеве за помоћ и заштиту подносе у месту сталног боравка.

Захтев за остваривање права подносе уживалац права или његов законски заступник надлежном Центру за социјални рад. У центру за социјални рад се могу добити све потребне информације о неопходној документацији, о самом поступку као и о свим другим облицима и могућностима решавања новонасталих проблема и сметњи.

Одређене поступке води центар за социјални рад по службеној дужности. Захтев за покретање поступка може да поднесе брачни друг или лица која живе у заједничком домаћинству, али и органи и организације које по својим надлежностима утврде угроженост деце, младих или особа које немају радну способност.

У смислу поступка, појединац остварује права по одредбама Закона о општем управном поступку, уколико спорна питања нису другачије уређена појединим нормативима.

О жалбама одлучује Министарство рада и социјалне политике када се ради о остваривању права која обезбеђује Република Србија, с тим што је део надлежности поверен Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну политику, односно Градском секретаријату за социјалну и дечију заштиту града Београда који одлучују по жалбама грађана са тих територија.

О жалбама везаним за остваривање права која обезбеђује општина односно град, одлучује надлежни орган локалне самоуправе.

Права која обезбеђује Република:

- Материјално обезбеђење
- Право на додатак за помоћ и негу другог лица
- Право на увећан додатак за помоћ и негу другог лица
- Право на помоћ за оспособљавање за рад
- Смештај у установу социјалне заштите
- Смештај у другу породицу

Право на материјално обезбеђење може остварити појединац односно породица која нема приходе или има мањи приход од нивоа социјалне сигурности под условом да средства за егзистенцију не могу обезбедити по основу рада, имовине или од сродника који су у обавези да их издржавају.

У поступку остваривања права подносилац захтева је у обавези да поднесе доказе везане за радни статус (запослен, неспособан за рад, незапослен), као и имовину сваког члана породице.

У смислу закона неспособнима за рад сматрају се:

- жена старија од 60 година и мушкарац старији од 65 година
- дете до навршене петнаесте године живота, а ако је на редовном школовању у средњој школи до краја рока прописаног за то школовање
- лице потпуно неспособно за рад, према прописима о пензијском и инвалидском осигурању

Ниво социјалне сигурности утврђен је законом у јединственом износу за целу територију републике, а према броју чланова породице. Законом је утврђен ниво социјалне сигурности за месец септембар 2004.

Ниво социјалне сигурности усклађује се сваког месеца са индексом раста трошкова живота.

Породице које немају никакав приход остварују право на материјално обезбеђење у висини нивоа социјалне сигурности а према броју чланова породице.

Породице које имају приходе, остварују право на материјално обезбеђење у висини разлике између нивоа социјалне сигурности и сопствених прихода.

Појединцу односно породици у којој је већина чланова неспособна за рад, дужина коришћења права на материјално обезбеђење није ограничена, али се услови за коришћење права преиспитују на годишњем нивоу.

Појединцу који је способан за рад, односно породици у којој је већина чланова способна за рад, дужина коришћења права је ограничена, односно то право може користити највише 9 месеци у години.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због природе и тежине стања повреде или болести неопходна помоћ и нега за обављање радњи ради задовољавања основних животних потреба, под условом да ово право не може да оствари по другом правном основу.

Висина права на додатак за помоћ и негу другог лица утврђена је законом за месец септембар 2004. године, с тим што се сваког месеца усклађује са индексом раста трошкова живота.

Право на увећан додатак за помоћ и негу другог лица - након изгласавања Закона о изменама и допунама закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана у члану 4. конституисано је ново право - увећан додатак за помоћ и негу другог лица.

У складу са наведеним, ово право од 01.07.2006. године могу да остваре:

1. Лица која имају право на додатак за помоћ и негу другог лица у систему социјалне заштите код којих је утврђено телесно оштећење од 100% по једном основу и
2. Лица која имају право на новчану накнаду за негу и помоћ у систему пензијског и инвалидског осигурања код којих је утврђено телесно оштећење од 100% по једном основу и то у висини разлике између износа увећаног додатка за помоћ и негу другог лица и износа новчане накнаде који остварују у систему пензијског и инвалидског осигурања
3. Лица која су право на новчану накнаду за негу и помоћ другог лица остварила као инвалидна деца по прописима који су били на снази до 31.05.1992. године, могу остварити право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица у висини разлике између увећаног додатка за помоћ и негу другог лица и износа новчане накнаде који остварују у систему пензијског и инвалидског осигурања. Корисници права на додатак за помоћ и негу другог лица- инвалидна деца су у различитом положају у односу на друге кориснике из разлога што су износи новчане накнаде за помоћ и негу инвалидне деце нижи од износа новчане накнаде других корисника у систему пензијског и инвалидског осигурања. Полазећи од тога, инвалидна деца, у складу са наведеним изменама закона могу да остваре:
  - право на разлику новчаног износа до износа додатка за помоћ и негу утврђеног у складу са чланом 25. Закона и
  - право на разлику новчаног износа увећаног додатка за помоћ и негу у складу са чланом 25 а. Закона, уколико се код ове деце утврди постојање телесног оштећења од 100% по једном основу

За остваривање наведеног права ове категорије корисника није прописан поступак по службеној дужности, већ су исти у обавези да поднесу захтев надлежном центру за социјални рад у месту пребивалишта. Уз захтев

се подноси и фотокопија решења о оствареном праву и задњи чек о пријему ове новчане накнаде. Захтеви се подnose до 01.07.2006. године.

Одредбом члана 16. наведеног закона утврђен је посебан поступак за остваривање права на увећан додатак за помоћ и негу за затечене кориснике додатка за помоћ и негу у систему социјалне заштите и систему пензијског и инвалидског осигурања. Наиме, том одредбом утврђена је обавеза центара за социјални рад, односно надлежних фондова пензијског и инвалидског осигурања да по службеној дужности спроведу поступак утврђивања права на увећани додатак за помоћ и негу за све затечене кориснике ако на основу већ датих налаза постоје услови за остваривање права на увећан додатак за помоћ и негу другог лица.

У случају да код затеченог корисника додатка за туђу негу и помоћ другог лица није утврђен степен телесног оштећења, орган вештачења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених у обавези је да по захтевима центара за социјални рад изда налаз којим се утврђује постојање и степен телесног оштећења. Овај налаз ће бити дат свим затеченим корисницима права из система социјалне заштите, јер постојећи налази за ова лица не садрже изјашњење у погледу телесног оштећења. У складу са чланом 16. став 3. наведеног закона оцена о телесном оштећењу за затечене кориснике даје се по правилу на основу разматрања датог налаза и постојеће документације, а изузетно и по потреби непосредним прегледом корисника.

Право на помоћ за оспособљавање за рад, односно образовање и оспособљавање за рад, имају деца и омладина ометена у развоју и одрасле особе са инвалидитетом које се, према психо - физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређен рад и то право не могу да остваре по другом правном основу.

Ово право остварује се у виду упућивања на оспособљавање, материјалног обезбеђења, накнаде трошкова смештаја, трошкова превоза и накнаде трошкова оспособљавања.

Право на смештај у установу социјалне заштите

Право на смештај у установу социјалне заштите има:

- дете без родитељског старања и дете чији је развој ометен породичним приликама (дете које нема живе родитеље, чији су родитељи непознати или су нестали и дете чији родитељи из било којих разлога привремено или трајно не извршавају своја родитељска права и дужности)

- дете ометено у менталном развоју степена умерене, теже и тешке менталне ометености, вишеструко ометено у развоју, дете оболело од аутизма, као и дете са сметњама у телесном развоју које нема услова да остане у својој породици (слепо дете; глуво дете; дете са тешким телесним сметњама у развоју - парализа, церебрална парализа, дистрофија, пlegија, параплегија, квадриплегија, мултипле склероза и остале урођене и стечене телесне сметње; дете са сметњама у менталном развоју - степена умерене, теже и тешке менталне ометености; дете оболело од аутизма; дете вишеструко ометено у развоју - са две или више ометености)
- дете са поремећајима у друштвеном понашању (дете које чини кривична и прекршајна дела, или које бежањем од куће, скитњом, или сличним понашањем, нарушава општеприхваћена друштвена правила понашања)
- трудница и самохрана мајка са дететом до године дана живота детета
- одрасло "инвалидно лице" са телесним и чулним оштећењима, тешко хронично оболело лице и лице ометено у менталном развоју
- пензионер и друго старо лице које није у могућности да живи у породици, односно у домаћинству
- лице које се нађе у скитњи или му је због других разлога потребно привремено збрињавање и надзор

Ради остваривања права на смештај у установу социјалне заштите Влада Републике Србије односно АП Војводине, основале су установе социјалне заштите специјализоване за одговарајуће категорије корисника у којима се обезбеђује збрињавање (становање, исхрана, одевање, нега, помоћ и старање, васпитање и образовање, а зависно од категорије корисника здравствена заштита, васпитање, радно ангажовање, окупациона терапија и др.), а то су:

- домови за децу и омладину и центар за заштиту и одгој деце и омладине, који обезбеђују заштиту деце без родитељског старања и деце чији је развој ометен породичним приликама
- домови за децу и омладину ометену у развоју који обезбеђују заштиту деце и омладине ометене у развоју, степена умерене, теже и тешке менталне ометености, вишеструко ометеној у развоју и оболелој од аутизма
- заводи за васпитање деце и омладине који обезбеђују заштиту деце са поремећајима у понашању

- домови за стара и болесна лица и геронтолошки центри који обезбеђују заштиту старих лица и пензионера
- заводи (домови за смештај лица ометених у менталном развоју и душевно оболела лица)
- домови за одрасла “телесно инвалидна лица”

Поред наведених установа закон допушта могућност оснивања и приватних установа (осим завода за васпитање деце и омладине), али је процес оснивања приватних установа тек отпочео и то за смештај пензионера и старих лица.

Лица смештена у установама социјалне заштите учествују у плаћању трошкова смештаја ако имају сопствене приходе (према критеријумима који се утврђују подзаконским актом).

У трошковима смештаја учествују и сродници лица које се смешта у установу социјалне заштите, а који су обавезни да га издржавају, уколико то лице нема довољно сопствених прихода.

Уколико корисник и његови сродници немају прихода довољних за плаћање смештаја, накнада трошкова смештаја обезбеђује се из Буџета републике. У том случају, уколико корисник поседује непокретну имовину, на ту имовину се ставља хипотека како би се, по престанку смештаја рефундирани трошкови из имовине корисника.

Право на смештај у другу породицу

Право на смештај у другу породицу имају лица која имају право на смештај у установу социјалне заштите.

Приликом избора породице, у коју се корисник смешта, установа која врши смештај руководиће се нарочито личним својствима корисника, чланова породице у коју се корисник смешта, стамбеним и другим могућностима породице и потребама корисника.

У другу породицу може се сместити највише троје деце, односно двоје деце ометене у развоју. У другу породицу може се сместити највише три одрасла или три стара лица.

У вези са плаћањем трошкова смештаја у другу породицу, важе исти услови као и у вези плаћања трошкова смештаја у установу социјалне заштите.

Права која обезбеђује општина, односно град

- Право на помоћ у кући
- Дневни боравак
- Опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу
- Једнократне помоћи
- Право на услуге социјалног рада
- Привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу.

Право на помоћ у кући имају:

- стара и изнемогла хронично оболела лица
- друга лица која нису у стању да се сама о себи старају.

Помоћ у кући обухвата обављање неопходних кућних послова (одржавање чистоће стана, набавка хране и других потребних ствари, одржавање личне хигијене и слично).

Право на помоћ у кући и разни облици дневних боравака реализују се у општинама односно градовима који су организовали ту делатност.

Право на дневни боравак

Ово право обезбеђује се упућивањем корисника у одговарајућу установу социјалне заштите која врши услуге дневног збрињавања или васпитно - образовну установу која пружа такве услуге.

Право на дневни боравак има:

- Дете ометено у физичком или психичком развоју
- Дете оболело од аутизма
- Дете са поремећајима у друштвеном понашању
- Одрасло лице, ако је овакав облик заштите најцелисходнији.

Опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу

Право на опрему корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу обухвата одећу, обућу, и трошкове за превоз корисника до установе, односно породице.

Право на овакву опрему има:

- Лице које се упућује на смештај у установу социјалне заштите
- Лице које се упућује на смештај у другу породицу.

Право на једнократну помоћ

Једнократне помоћи могу бити новчане или у натури. Њихов износ не може бити већи од просечне зараде остварене по запосленом у Републици у месецу за који се врши исплата.

Право на једнократну помоћ обезбеђује се лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе.

Право на услуге социјалног рада

Право на услуге социјалног рада имају сви грађани без плаћања; изузетно, плаћа се услуга доношења решења о смештају у установе за старе и пензионере, само у случају када подносилац захтева тражи смештај у установе високог стандарда.

Услугама социјалног рада сматра се:

- Превентивна делатност
- Дијагностика, третман и саветодавно - терапијски рад у циљу пружања стручне помоћи појединцима, породицама и друштвеним групама да решавају своје животне тешкоће или помоћ у организовању локалних и других заједница да спречавају социјалне проблеме и ублажавају последице.

Право на привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу

Право на привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу обезбеђује привремено збрињавање деце и омладине коју упуту надлежни центар за здравствену заштиту, васпитање и образовање.

Прихватне станице врше прихват и краткотрајан смештај деце и омладине која се нађу у скитњи, просјачењу, или другим случајевима којима је хитно потребан краткотрајан смештај.

Услови за коришћење ових права која обезбеђује општина односно град регулисани су одлукама општина односно градова.

Питање субвенција (телефон, комуналије - инфостан), регулисано је на локалном нивоу. Обезбеђује се на нивоу општина и градова, тј. постоји само у неким (већим) градовима Србије.

За остваривање права прописаних у систему социјалне заштите потребно је да се заинтересована лица обратe Центру за социјални рад на територији на којој имају пребивалиште односно боравиште.

Област социјалне заштите и социјалног осигурања регулисана је Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана („Службени гласник РС“, бр. 36/91, 79/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/01, 84/04 и 101/05) и Законом о изменама и допунама Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана („Службени гласник РС“, број 115/05).

Закон о социјалном становању („Службени гласник РС“, број 72/09) уређује услове за одрживи развој социјалног становања и начин обезбеђивања и коришћења средстава за развој социјалног становања, као и друга питања од значаја за социјално становање. Средства за социјално становање користе се између осталог и за подстицање различитих видова прибављања станова за социјално становање особа са инвалидитетом, као и личних и породичних војних инвалида и цивилних инвалида рата, као и становања уз подршку за особе са инвалидитетом. Право на решавање стамбених потреба у складу са овим законом имају лица која су без стана, односно лица без стана одговарајућег стандарда и која из прихода које остварују не могу да обезбеде стан по тржишним условима. Инвалидност је једно од основних мерила за утврђивање реда првенства за решавање стамбених потреба лица која остварују право на решавање стамбених потреба.

ПОРОДИЧНО - ПРАВНА ЗАШТИТА

Област породично - правне заштите регулисана је Породичним законом.

Област финансијске подршке породици са децом регулисана је Законом о финансијској подршци породици са децом.

Породично - правна заштита деце и породице обезбеђује се у центрима за социјални рад на територији општине на којој корисник једног од наведених права има пребивалиште као и одговарајућим службама локалних органа власти.

Област породично - правне заштите регулише породична примања, као и услове и поступке за добијање породичних примања. Овим законима држава се ставља у улогу заштитника деце и материнства.

Права по основу Закона о финансијској подршци породици са децом су:

- Накнада зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета
- Родитељски додатак
- Дечији додатак
- Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу ометену у развоју

Накнада зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета

Накнаду зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета, остварују запослени код правних и физичких лица, лица која самостално обављају делатност, као и један од усвојилаца, хранитељ, односно старатељ детета, када у складу са прописима о раду користе наведено одсуство.

Накнада зараде утврђује се у висини зараде коју би запослени остварио да ради (100%, а највише 5 просечних месечних зарада у Републици), уколико је непосредно пре остваривања овог права непрекидно радио дуже од 6 месеци.

Лицима која су била у радном односу непрекидно и непосредно пре остваривања овог права од 3 - 6 месеци, припада накнада зараде у висини од 60%, а лицима која су била у радном односу непрекидно и непосредно пре остваривања овог права до 3 месеца, припада накнада зараде у висини од 30%.

Право на родитељски додатак

Прописано је Законом о финансијској подршци породици са децом. Овим правом предвиђа се да родитељски додатак остварује мајка за своје друго, треће и четврто дете под условом да је држављанин Републике Србије, да има пребивалиште у Србији и уколико остварује здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање.

Право на родитељски додатак остварује мајка која непосредно брине о детету за које је поднела захтев, чија деца претходног реда рођења нису смештена у установу социјалне заштите, хранитељску породицу или дата на усвојење и која није лишена родитељског права у односу на децу претходног реда рођења, о чему уверење издаје надлежни орган старатељства .

Право на дечији додатак

Остварује један од родитеља, за прво, друго, треће и четврто дете, који непосредно брине о детету, под условом да је држављанин Републике Србије и да има пребивалиште у Србији уколико остварује здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање. Ово право под једнаким условима могу остварити и хранитељ и старатељ детета, за највише четворо деце, рачунајући и сопствену децу. Дечији додатак припада детету до навршених 19 година живота, ако се у својству редовног ученика налази на школовању. Изузетно дечији додатак припада и после навршених 19 година живота за дете за које је донет акт о разврставању све док је обухваћено васпитно образовним програмом и програмом оспособљавања за рад, а за дете над којим је продужено родитељско право најдуже до 26-те године. За родитеље детета ометеног у развоју за које је донет акт о разврставању а које није смештено у стационарну установу новчани износ увећава се за 30%.

Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју је мера заштите ове категорије деце као посебно осетљиве популације. Њом се подстиче укључивање ове деце у редовне предшколске активности. Ово право, родитељи могу остварити на следећи

начин - родитељ, на општини пребивалишта, подноси захтев за ову накнаду, прилажући следећу документацију:

- акт о разврставању детета са сметњама у развоју
- решење о оствареном праву на дечији додатак - за дете које борави у редовној васпитној групи
- потврду предшколске установе о упису детета у развојну односно редовну васпитну групу, са подацима у погледу дужине дневног боравка детета

Област породично - правне заштите регулисана је Породичним законом а посебно следеће области:

- Родитељско право
- Право на издржавање

Родитељско право

Родитељи имају дужности и право да се старају о свом детету, да га чувају, подижу, васпитавају, образују, издржавају, заступају и да управљају и располажу његовом имовином.

Родитељско право се може продужити и после пунолетства детета ако оно услед услед болести или сметњи у психо - физичком развоју није у стању да се стара о себи и о заштити својих права и интереса или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе.

Одлуку о продужењу родитељског права доноси надлежни суд у ванпарничном поступку на предлог родитеља или органа старатељства. У истој одлуци суд ће одредити да ли је лице над којим је продужено родитељско право изједначено са малолетником млађим или старијим од 14 година.

Предлог за продужење родитељског права подноси се пре пунолетства детета, али суд може продужити родитељско право и у случају кад предлог није благовремено поднет, ако су у време наступања пунолетства постојали разлози за продужење родитељског права.

Одлуке о лишењу, враћању, продужењу и престанку продуженог родитељског права унеће се у матичну књигу рођених, ако то лице има непокретности и у земљишне и друге јавне књиге о евиденцији непокретности.

Када престану разлози због којих је продужено родитељско право над пунолетним лицем суд ће, на предлог тог лица, родитеља или органа старатељства, донети одлуку о престанку продуженог родитељског права.

Право на издржавање

Право на издржавање је једно од права из Породичног закона, а подразумева спровођење одређених мера у интересу лица коме се пружа одређени вид заштите према одредбама овог Закона.

Брачни друг који нема довољно средстава за издржавање, неспособан је за рад или се не може запослити, има право на издржавање од свог брачног друга сразмерно његовим могућностима.

Родитељи су дужни да издржавају своју малолетну децу.

Ако дете до пунолетства није завршило школовање, родитељи су дужни да га према својим могућностима издржавају до истека времена трајања школовања у одговарајућој школи, односно факултету, а ако је школовање из оправданих разлога продужено најкасније до навршене 26-те године живота.

Ако је пунолетно дете неспособно за рад, а нема довољно средстава за издржавање, родитељи су дужни да га издржавају док то стање траје.

Ако су родитељи детета неспособног за рад које нема довољно средстава за издржавање умрли, или немају довољно имовине да га издржавају, обавеза издржавања прелази на крвне сроднике детета у правој линији, у складу са њиховим могућностима.

Деца су дужна да издржавају своје родитеље који су неспособни за рад, а немају довољно средстава за издржавање.

Ову област уређује:

- Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, број 16/02)
- Закон о изменама и допунама Закона о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, број 115/05, 107/09)
- Закон о браку и породичним односима („Службени гласник СРС“, бр. 22/80, 11/88, „Службени гласник РС“, бр. 22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/01)
- Породични закон („Службени гласник РС“, број 18/05)

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Здравствена заштита је организована и свеукупна делатност друштва на очувању и унапређењу здравља грађана, спрећавању, сузбијању и раном откривању болести, повреда и других поремећаја здравља и благовременом и ефикасном лечењу и рехабилитацији. Ради обезбеђивања права грађана на здравствену заштиту оснивају се здравствене установе.

Здравствена заштита остварује се у здравственој установи, на радном месту, у стану грађана, на другом месту када за то постоји потреба. Здравствену делатност обављају здравствене установе, а план мреже здравствених усанова доноси Влада Републике Србије.

У области здравствене заштите постоји низ закона и подзаконских аката који регулишу здравствену заштиту особа са инвалидитетом. То су законодавне мере које обезбеђују права особа са инвалидитетом на све облике здравствене заштите, адекватно дијагностиковање, лечење и рехабилитацију уз обезбеђивање ортопедских помагала, медицинских инструмената и остале опреме.

Права из здравственог осигурања обезбеђују се осигуранику у организационој јединици Завода на чијем подручју има пребивалиште (Дом здравља на територији пребивалишта).

Права из здравственог осигурања

- Право на здравствену заштиту
- Право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад
- Право на накнаду путних трошкова у вези са коришћењем здравствене заштите

Право на здравствену заштиту

Здравствена заштита и систем здравства уређени су Законом о здравственој заштити, који предвиђа да се ради обезбеђења права грађана на здравствену заштиту оснивају здравствене установе, као и да су примарном здравственом обухваћене између осталих следеће категорије:

- деца до навршене 15 године, школска деца и студенти до окончања школовања у складу са законом а најкасније до 26. навршене године живота

- жене у вези са планирањем породице, трудноћом, порођајем и материнством до 12 месеци након порођаја
- лица старија од 65 година живота
- особе са инвалидитетом и ментално недовољно развијена лица

Здравствена заштита обухвата:

- Мере превенције и раног откривања болести
- Прегледе и лечење жена у вези са планирањем породице, у току трудноће, порођаја и материнства 12 месеци после порођаја
- Прегледе и лечење у случају болести и повреде
- Прегледе и лечење болести уста и зуба
- Медицинску рехабилитацију у случају болести и повреде
- Лекове и медицинска средства
- Протезе, ортозе и друга помагала за кретање, стајање и седење, помагала за вид, слух, говор, стоматолошке наодкнаде, као и друга помагала (медицинско - техничка помагала)

Здравственом заштитом се не сматрају:

- медицинска испитивања ради утврђивања здравственог стања, телесног оштећења и инвалидности у поступцима код других органа и организација, осим испитивања по упуту лекара, односно лекарске комисије
- здравствени прегледи ради уписа у средње и више школе, факултете и на курсеве, добијања уверења за возачке дозволе, за судске и друге спорове и у другим случајевима када се преглед не обавља у циљу здравствене заштите
- прегледи запослених упућених на рад у иностранство од стране организација, као и мере превентивне здравствене заштите за приватна путовања у иностранство и здравствени прегледи за та путовања

Корисник може остварити основну здравствену заштиту у Дому здравља на територији општине на којој има боравиште односно пребивалиште преко изабраног лекара.

Корисник може остварити специјалистичко - поликлиничку здравствену заштиту у стационарним и специјализованим здравственим установама

(болнице, стационар, клиника...) са упутом изабраног лекара одговарајуће области здравствене заштите.

Корисник може остварити болничко лечење у одговарајућој стационарној здравственој установи (болница) са упутом изабраног лекара одговарајуће области здравствене заштите.

Корисник може остварити здравствену заштиту у стационарним здравственим установама за специјализовану рехабилитацију на основу предлога изабраног лекара и мишљења специјалисте одговарајуће специјалности.

Право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад

Ово право имају осигураници запослени као:

- запослени као обавезно осигурана лица
- власници, односно оснивачи радње, који истовремено у њима обављају одређене послове и лица која обављају самосталну делатност као обавезно осигурана лица
- свештеници и верски службеници као обавезно осигурана лица

Накнада зараде припада осигураницима ако су:

- услед болести или повреде привремено неспособни за рад
- услед професионалне болести или повреде на раду привремено неспособни за рад
- изоловани као клицоноше или због појаве заразе у њиховој околини
- одређени да негују оболелог члана уже породице
- спречени да раде због добровољног давања ткива и органа
- одређени за пратиоца болесника упућеног на лечење или лекарски преглед у друго место, односно док бораве као пратилац у стационару
- спречени да раде због одржавања трудноће

Осигуранику не припада накнада зараде:

- ако је намерно проузроковао неспособност за рад
- ако је неспособност за рад проузроковао акутним пијанством или употребом психотропних супстанци

- ако је намерно спречавао оздрављење, односно оспособљавање за рад
- ако се за време привремене спречености за рад бави привредном или другом активношћу којом остварује приход
- ако се без оправданог разлога не подвргне лечењу, осим ако за лечење није потребан пристанак
- ако се без оправданог разлога не јави лекару за оцену способности или се не одазове на лекарски, односно комисијски преглед

Накнада зараде не припада ни лицима на издржавању казне затвора и лицима према којима се спроводи мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и обавезног лечења алкохоличара и наркомана у здравственој установи, као ни лицима која су на неки други начин злоупотребила право на накнаду зараде.

Право на накнаду трошкова превоза

Право на накнаду трошкова превоза обезбеђује се обавезно осигураним лицима и члановима њихових породица, као и пратиоцу у случају потребе. Накнада трошкова превоза припада:

- осигураном лицу када је од изабраног лекара, здравствене установе или надлежне лекарске комисије упућен или позван у друго место у вези са остваривањем здравствене заштите или ради оцене привремене спречености за рад
- осигураном лицу и пратиоцу осигураног лица када су упућени у здравствену установу која се налази ван подручја матичне филијале и удаљена је најмање 50 километара од пребивалишта осигураног лица
- осигураном лицу, упућеном на хемодијализу, односно детету до 18 година старости и старијем лицу тешко душевно или телесно ометеном у развоју упућеном на свакодневно лечење и рехабилитацију у здравствену установу ван места пребивалишта али на територији матичне филијале здравственог осигурања

Коришћење осталих видова здравствене заштите

- Хитна медицинска помоћ - пружа се у свакој здравственој установи као и ван здравствене установе са или без упута изабраног лекара и

у случају кад осигураник није у могућности да поднесе доказ о својству осигураника

- Кућно лечење - остварује се у случајевима када оболели или повређени због стања у коме се налази не може да користи амбулантне услуге (непокретан, ограничено покретан, фебрилан и др.), а смештај у болницу није неопходан

Остваривање права на ортотичка и протетичка средства

Осигураним лицима се обезбеђују медицинско - техничка помагала која служе за функционалну и естетску замену изгубљених делова тела, односно за омогућавање ослонца, спречавање деформитета тела, кориговање постојећих деформитета и олакшавање вршење основних животних функција.

Осигураним лицима се обезбеђују медицинско - техничка помагала потребна за лечење и рехабилитацију која омогућавају побољшавање основних животних функција, омогућавају самосталан живот, омогућавају савладавање препрека у средини.

Републички завод прописује општим актом врсте медицинско - техничких помагала, индикације за њихово коришћење, стандарде материјала од којих се израђују, рокове трајања, начин набавке, одржавања, занављања, начин и поступак остваривања права на медицинско - техничка помагала.

Осигураницима се из средстава здравственог осигурања обезбеђује 100% покривеност за плаћање услуге здравствене заштите везане за прегледе и лечење мултипле склерозе, прогресивних неуро - мишићних обољења, церебралне парализе, параплегије и тетраплегије, као и за набавку медицинско - техничких помагала, имплантата и медицинских средстава везаних за лечење поменутих болести и повреда (члан 44 Закона о здравственом осигурању).

Осигураници - ратни војни инвалиди, цивилни инвалиди рата, слепе особе, трајно непокретне особе и особе које су уживаоци накнаде за туђу помоћ и негу другог лица остварују здравствену заштиту у пуном износу, без плаћања икакве партиципације (члан 50 Закона о здравственом осигурању).

Правилник о одређивању ортотичких, протетичких и медицинских средстава - производа који се хируршки уграђују у организам, на које се не плаћа порез на промет производа и допуном овог акта Правилником о утврђивању добара и услуга чији се промет опорезује по посебној стопи пореза на додату вредност прописано је на набавку којих помагала се

не плаћа порез на промет.

Правилник о медицинско - техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања („Сл. гласник РС“ бр. 22/2008, 42/2008, 106/2008, 115/2008, 120/2008-испр, 17/2010, 22/2010-испр., 80/2010) уређује врсте медицинско - техничких помагала (у даљем тексту: помагала), индикације за прописивање помагала која осигураним лицима обезбеђује Републички завод за здравствено осигурање (у даљем тексту: Републички завод) из средстава обавезног здравственог осигурања, стандарди материјала од којих се израђују помагала, рокови трајања помагала, односно набавка, одржавање и занављање помагала као и начин и поступак остваривања права осигураних лица на помагала.

Помагала утврђена овим правилником, која осигураним лицима обезбеђује Републички завод (са или без партиципације), јесу:

1. протетичка средства (протезе)
2. ортотичка средства (ортозе)
3. посебне врсте помагала и санитарне справе
4. очна помагала
5. слушна помагала
6. помагала за омогућавање гласа и говора
7. стоматолошке надокнаде

Осигурано лице има право на помагало које прописује лекар одређене специјалности и изабрани лекар на основу прегледа, утврђеног здравственог стања и постављене индикације (члан 4). Осигурано лице остварује право на помагало на основу обрасца за прописивање и одржавање помагала Образац ОПП. Изузетно осигурано лице остварује право на одређена помагала на основу лекарског рецепта Образац ЛР-1, у складу са овим Правилником. Када је за прописивање помагала потребно мишљење лекара одређене специјалности, оно не може бити старије од 12 месеци. Образац ОПП важи 90 дана од дана издавања од стране лекара одговарајуће специјалности, односно изабраног лекара. Образац ЛР-1 важи 30 дана од дана издавања од стране изабраног лекара. За одређена помагала са листе оцену о оправданости прописивања помагала даје лекарска комисија филијале завода за здравствено осигурање према седишту здравствене установе у којој осигурано лице има изабраног лекара. Право на то помагало се остварује оверавањем обрасца у року од 30 дана (члан 5). За одређена помагала овера обрасца се врши уз утврђивање обавезе враћања старог

помагала матичној филијали (члан 6).

Осигурано лице коме недостаје део или цела рука или нога има право на протезу за недостајући екстремитет. Протезе за горње екстремитете су:

1. Естетска протеза шаке
2. Подлактина естетска протеза
3. Подлактине механичке протезе са уграђеном шаком
4. Надлактина естетска протеза
5. Надлактине механичке протезе
6. Естетска протеза после дезартикулације рамена

Осигураном лицу старијем од 5 година уместо једне од наведених подлактиних протеза може се прописати миоелектрична протеза уколико има обострану високу ампутацију руку.

Осигурано лице има право на протезе за доње екстремитете. Протезе за доње екстремитете су:

1. Протеза за стопало
2. Потколоне протезе
3. Протезе после дезартикулације колена
4. Натколоне протезе
5. Протеза после дезартикулације кука

Осигураном лицу обезбеђују се ортозе ради спречавања или корекције деформација, контроле покрета или постизања стабилизације или растеређивања горњих или доњих екстремитета и кичме.

Осигурано лице старије од 3 године које не може да хода има право на инвалидска колица. Инвалидска колица су колица на ручни погон, дечја инвалидска колица и електромоторна инвалидска колица. Право на електромоторна колица има осигурано лице старије од 16 година живота код кога постоји потпуна одузетост ногу, а због делимичне одузетости руку не може да покреће колица на ручни погон.

Осигурано лице са оштећењем локомоторног система има право на помоћна помагала за олакшавање кретања - дрвене подпазушне штаке, метални штап за ходање, метални ортопедски штап са кривином или металне подлактине штаке.

Слепо осигурано лице има право на тифлотехничка помагала. Осигурано слепо лице обучено за коришћење Брајевог писма има право на Брајеву

писаћу машину. Уколико је члан библиотеке или је на школовању, осигурано слепо лице има право на репродуктор. Осигурано слепо лице има право на Брајев сат за слепе, наочаре са тамним стаклима и бели штап за слепе. Осигурано лице које је истовремено слепо и глуво има право на ултразвучни штап. Слепо осигурано лице које је ученик петог и старијих разреда, студент, које је запослено или му поседовање говорног софтвера за српски језик за слепа лица може помоћи око радног ангажовања има право на говорни софтвер за српски језик за слепа лица ако поседује компјутер одговарајуће конфигурације без ове врсте говорног софтвера.

Осигурано лице које има обострани трајни губитак слуха преко 40 децибела или 60 децибела у најмање 2 фреквенције говорног подручја 1000 до 4000 херца има право на одговарајући слушни апарат.

Одлука о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите прописује видове и износи учешћа у трошковима здравствене заштите, ослобађање од плаћања учешћа, као и место и начин наплате. Прописано је да се учешћа ослобађају следећа осигурана лица:

- деца и школска деца до 18 година старости
- жена у току трудноће и порођаја и 6 месеци после порођаја
- ратни војни инвалиди и цивилни инвалиди рата којим је то својство утврђено по републичким прописима
- војни инвалиди којим је то својство утврђено по савезним прописима и са њима изједначена лица, само за лекове
- слепа лица и трајно непокретна лица (оболели од квадриплегије, параплегије, хемиплегије), као и лица која остварују накнаду за туђу негу и помоћ

Такође, осигурана лица оболела од церебралне парализе, мултипле склерозе, прогресивних мишићних болести, епилепсије и психоза ослобађају се учешћа у трошковима здравствене заштите које се остварује на основу здравствене књижице и потврде надлежног органа, у зависности од тога које се право жели остварити.

Учешће се плаћа за:

- лек са Листе лекова
- здравствене услуге
- употребљена медицинска средства односно материјал у

дијагностици, лечењу и рехабилитацији

- за израду односно набавку протетичког и ортотичког помагала и средства
- друге видове здравствене заштите

За остваривање права прописаних у систему здравствене заштите и здравственог осигурања потребно је да се заинтересована лица обратe здравственој установи - Дому здравља на територији на којој имају пребивалиште односно боравиште. Надлежни органи у овим установама упутиће заинтересована лица како, на који начин и под којим условима могу остварити права из домена здравствене заштите и здравственог осигурања.

Област здравствене заштите и здравственог осигурања регулисана је следећим законским и подзаконским актима:

- Закон о здравственом осигурању („Сл. гл. РС“, бр. 107/05)
- Закон о здравственој заштити („Сл. гл. РС“, бр. 107/05)
- Правилник о условима и начину остваривања права из здравственог осигурања („Сл. гл. РС“, бр. 44/99, 37/02, 62/03, 1/04, 43/04, 44/05, 109/05, 68/06 и 116/06)
- Правилник о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања („Сл. гл. РС“, број 116/06)
- Правилник о медицинско - техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања. („Сл. гл. РС“ бр. 22/2008, 42/2008, 106/2008, 115/2008, 120/2008-испр, 17/2010, 22/2010-испр, 80/2010)
- Уредба о обиму и садржају здравствене заштите становништва („Сл. гл. РС“, број 43/93)
- Одлука о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите („Сл. гл. РС“, бр. 83/04, 118/04, 71/05, 18/06 и 1/07)
- Правилник о садржају и обиму права на социјалну заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2007. годину („Сл. гл. РС“, бр. 1/07, 52/07 и 99/07)
- Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање („Сл. гл. РС“, број 84/04), са изменама и допунама („Сл. гл. РС“, бр. 61/05 и 62/06)

ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, бр. 72/09) представља кровни закон којим се уређује материја предшколског, основног и средњег образовања и васпитања. Систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу, ученике једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета.

Посебна пажња посвећује се могућности да деца, ученици и одрасли са сметњама у развоју и инвалидитетом, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања у установама, а лица смештена у установе социјалне заштите, болесна деца и ученици - остварују право на образовање за време смештаја у установи и током болничког и кућног лечења.

Свако лице има право на образовање и васпитање.

Грађани Републике Србије једнаки су у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, социјално и културно порекло, имовно стање, узраст, физичку и психичку конституцију, сметње у развоју и инвалидитет, политичко опредељење или другу личну особину.

Лица са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној предшколској групи или школи, у складу са овим и посебним законом.

Образовно - васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може да се изводи на знаковном језику и помоћу средстава тог језика.

У образовно - васпитним установама забрањена је дискриминација на основу инвалидности и сметњи у развоју.

Основна школа остварује школски програм, а може да остварује и индивидуални образовни план за ученике и одрасле са сметњама у развоју

Средња школа остварује школски програм општег, стручног и уметничког образовања, а може да остварује и индивидуални образовни план за ученике и одрасле са сметњама у развоју.

За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и

комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план.

Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања детета и ученика у редован образовно - васпитни рад и његово осамостаљивање у вршњачком колективу.

Индивидуалним образовним планом утврђује се прилагођен и обогаћен начин образовања и васпитања детета и ученика, а посебно:

1. дневни распоред активности у васпитној групи и часова наставе у одељењу, дневни распоред рада са лицем које му пружа додатну подршку и распоред рада у посебној групи у којој му се пружа додатна подршка, као и учесталост подршке
2. циљеви образовно - васпитног рада
3. посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или за све предмете са образложењем за одступање од посебних стандарда
4. индивидуални програм по предметима, односно садржаје у предметима који се обрађују у одељењу и раду са додатном подршком
5. индивидуализован начин рада васпитача и наставника, односно индивидуализован приступ прилагођен врсти сметње

Индивидуални образовни план у установи доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање.

Тим у предшколској установи чине васпитач, стручни сарадници, сарадници, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

Тим у школи чини наставник разредне наставе, односно одељењски старешина и предметни наставници, стручни сараданик школе, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

Родитељ, односно старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана.

У првој години уписа у установу, индивидуални образовни план доноси се и вреднује тромесечно, а у свим наредним годинама на почетку сваког полугодишта.

Наставник и васпитач при планирању свог рада у одељењу, односно групи усклађује свој план са индивидуалним образовним планом детета.

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом полаже завршни испит, у складу са његовим моторичким и чулним могућностима, односно условима које захтева одређена врста инвалидитета. Ученик са сметњама у развоју и

инвалидитетом полаже општу матуру у складу са његовим моторичким и чулним могућностима, односно условима које захтева одређена врста инвалидитета, а може да буде ослобођен полагања дела матурског испита из предмета за које су му током образовања прилагођавани стандарди постигнућа.

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом полаже стручну, односно уметничку матуру у складу са његовим моторичким и чулним могућностима, односно условима које захтева одређена врста инвалидитета, а може да буде ослобођен полагања дела матурског испита из предмета за које су му током образовања прилагођавани стандарди постигнућа.

Педагошки асистент пружа помоћ и додатну подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама и помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. У свом раду остварује сарадњу са родитељима, односно старатељима, а заједно са директором сарађује и са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе.

Предшколско васпитање и образовање

Систем предшколског васпитања и образовања је уређен Законом о предшколском образовању и васпитању („Службени гласник РС“, бр. 18/10) као део јединственог система образовања и васпитања. Доступност предшколског образовања и васпитања једно је од начела на којима овај систем почива: Закон једнако право и доступност свих облика предшколског васпитања и образовања, без дискриминације и издвајања по основу тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета.

Упис деце у предшколску установу врши се у складу са Законом.

Приликом уписа деце у предшколску установу, чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, приоритет за упис имају деца из осетљивих група.

Начин и поступак уписа деце у предшколску установу ближе се уређују статутом, уз сагласност оснивача.

Предшколским програмом разрађују се и начини развијања индивидуализованог приступа у остваривању васпитно - образовног рада, ради пружања додатне подршке деци, посебно деци са сметњама у развоју, деци на болничком лечењу, деци из социо - економски или из других разлога угрожених средина у васпитној групи, уз уважавање развојних, образовних,

здравствених и социо - културних потреба деце.

Родитељ је дужан да упише дете у предшколску установу, односно школу, ради похађања припремног предшколског програма, у складу са Законом.

Број деце са сметњама у развоју која се уписују у развојну групу износи 4 до 6 деце.

Деца са сметњама у развоју остварују право на предшколско васпитање и образовање у васпитној групи, у васпитној групи уз додатну подршку и индивидуални васпитно - образовни план и у развојној групи, на основу индивидуалног васпитно - образовног плана, у складу са Законом.

Предшколска установа која је уписала дете са сметњама у развоју може да утврди потребу за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке и у том случају упућује захтев изабраном лекару надлежног дома здравља, односно интерресорној комисији за процену тих потреба и за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке, коју утврђује интерресорна комисија.

У једној васпитној групи не може бити више од два детета са сметњама у развоју.

Број деце у васпитној групи, у коју је уписано једно дете са сметњама у развоју, умањује се за три детета у односу на број деце утврђен овим законом.

Деца са сметњама у развоју могу да се укључе у васпитну групу приликом уписа. У току похађања предшколског програма прати се развој детета и на основу предлога педагошког колегијума и стручног тима за инклузивно образовање, дете са сметњама у развоју може се пребацити из развојне у васпитну групу, у складу са Законом.

Ближе услове за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету, састав и начин рада интерресорне комисије, прописују споразумно министар надлежан за послове здравља, министар надлежан за послове социјалне политике и министар.

Послове васпитача може да обавља лице које испуњава услове прописане Законом и има одговарајуће образовање, и то:

- са децом са сметњама у развоју узраста од шест месеци до две године - лице које има средње образовање - медицинска сестра - васпитач, а са децом узраста од две до три године - лице које има средње образовање - медицинска сестра - васпитач и лице које има одговарајуће више образовање, односно одговарајуће високо

образовање на студијама првог степена (основне струковне студије), на којима је оспособљено за рад са децом јасленог узраста а у току стручног усавршавања или по прописаном програму је било оспособљено и за рад са децом са сметњама у развоју

- са децом са сметњама у развоју узраста од три године до поласка у школу - лице које има одговарајуће више образовање, односно одговарајуће високо образовање на студијама првог степена (основне струковне студије или основне академске студије) у трајању од три године или на студијама другог степена (дипломске академске студије - мастер, специјалистичке академске студије или специјалистичке струковне студије) - васпитач, у складу са Законом, које је у току стручног усавршавања или по прописаном програму оспособљено и за рад са децом са сметњама у развоју
- са децом са сметњама у развоју у развојној групи - лице са одговарајућим високим образовањем на студијама другог степена (дипломске академске студије - мастер и специјалистичке академске студије) и лице са одговарајућим високим образовањем на основним студијама у трајању од најмање четири године - дефектолог - васпитач, у складу са Законом

Педагошки асистент пружа помоћ и додатну подршку деци, у складу са њиховим потребама, сарађује са васпитачима и стручним сарадницима, родитељима, односно старатељима, а заједно са директором сарађује са надлежним установама, организацијама и удружењима и јединицом локалне самоуправе и обавља друге послове, у складу са Законом.

Основношколско образовање

Основношколско образовање обавезно је и бесплатно. Лица са сметњама у развоју, одрасли и лица са посебним способностима имају право на образовање и васпитање које уважава њихове посебне образовне и васпитне потребе, у складу са овим и посебним законом.

Делатност у основном образовању и васпитању обавља основна школа, основна школа за образовање одраслих, основна музичка, односно балетска школа и основна школа за образовање ученика са сметњама у развоју. Основна школа остварује школски програм, а може да остварује и прилагођен школски програм за ученике и одрасле са сметњама у развоју и посебан школски програм за образовање одраслих. Основно образовање деце са сметњама у развоју траје до осам година и остварује се у складу са

школским програмом основне школе или посебним програмом. Ученик ометен у развоју може стицати основно образовање и васпитање и после навршених 19 година живота.

У први разред основне школе уписује се свако дете које до почетка школске године има најмање шест и по, а највише седам и по година.

Уз документацију потребну за упис, родитељ доставља и доказ о здравственом прегледу детета.

Изузетно, деца из осетљивих друштвених група могу да се упишу у школу, без доказа о пребивалишту родитеља и потребне документације.

Испитивање детета уписаног у школу врше психолог и педагог школе на матерњем језику детета, применом стандардних поступака и инструмената, препоручених од надлежног завода, односно овлашћене стручне организације. Ако не постоји могућност да се испитивање детета врши на матерњем језику, школа ангажује преводиоца на предлог националног савета националне мањине.

Испитивање деце са моторичким и чулним сметњама врши се уз примену облика испитивања на који дете може оптимално да одговори.

У поступку испитивања детета уписаног у школу, школа може да утврди потребу за доношењем индивидуалног образовног плана или додатном подршком за образовање. Ако додатна подршка захтева финансијска средства, упућује писмени захтев изабраном лекару надлежног дома здравља за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке које утврђује интерресорна комисија.

У школу за образовање ученика са сметњама у развоју могу да се упишу деца на основу препоруке изабраног лекара надлежног дома здравља, а на основу процене потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке ученику, уз сагласност родитеља.

Средњешколско образовање и васпитање

Средњешколско образовање и васпитање подразумева - средњу школу, и то: гимназију (општа и специјализована), стручну школу, мешовиту школу, уметничку школу, средња школа за образовање одраслих и средња школа за ученике са сметњама у развоју.

Законом о средњем образовању прописана је могућност средњег образовања односно образовање и оспособљавање за рад редовних ученика ометених у развоју.

У школу за ученике ометене у развоју уписује се дете на основу решења којим се утврђује врста и степен ометености у развоју, а које доноси општинска управа у складу са законом.

Република обезбеђује бесплатно образовање за редовне ученике средњих школа. Ванредни ученик средње школе плаћа школарину у висини коју утврђује школа, уз сагласност Министарства.

Средњешколско образовање ученика са сметњама у развоју траје две, три или четири године, у складу са школским програмом опште, средње стручне школе или средње школе за ученике са сметњама у развоју.

Универзитетско образовање

Закон о високом образовању („Службени гласник РС“, бр. 76/05, 97/08) забрањује дискриминацију студената на основу моторног и сензорног инвалидитета. Оснивач високошколске установе дужан је да обезбеди средства за изједначавање могућности студирања за студенте са инвалидитетом. У настави на високошколским установама може се користити знаковни језик, а студент са инвалидитетом може полагасти испите на алтернативни начин који не задире у суштину испита (на пример да усмено одговара на питања на која би требало да одговара писано или обрнуто).

На Београдском универзитету формиран је “Ресурсни центар за студенте са хендикепом”. У оквиру Студентског центра на Новосадском универзитету функционише служба за студенте са инвалидитетом. Министарство просвете и град Београд обезбеђују посебне стипендије за студенте са инвалидитетом. Студенти са инвалидитетом на Новосадском универзитету су ослобођени плаћања свих трошкова студија. Више информација о овим подстицајним мерама за изједначавање могућности за студенте са инвалидитетом могу се добити у поменутиим центрима, Министарству просвете, надлежном градском секретаријату.

Област васпитања и образовања регулисана је следећим законима:

- Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, бр. 72/09)
- Закон о предшколском образовању и васпитању („Службени гласник РС“, бр. 18/10)
- Закон о основној школи („Службени гласник РС“, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/02, 62/03 и 101/05)

- Закон о средњој школи („Службени гласник РС“, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/02, 25/02, 62/03, 64/03)
- Закон о високом образовању („Службени гласник РС“, бр. 76/05, 97/08)

ПРАВО НА РАД

Право на рад је право које омогућава сваком појединцу да унапређује своје способности и развије се у креативну особу. Право на рад загарантовано је Уставом Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/06) и односи се и на особе са инвалидитетом.

Професионална рехабилитација и радно оспособљавање лица са инвалидитетом је област која има велики значај за побољшање услова живота особа са инвалидитетом.

Народна скупштина Републике Србије усвојила је Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Сл. гл. РС“, бр. 36/09) у мају 2009. године. Овим законом се уређују:

- подстицаји за запошљавање ради стварања услова за равноправно укључивање особа са инвалидитетом на тржиште рада
- процена радних способности
- професионална рехабилитација
- обавеза запошљавања особа са инвалидитетом
- услови за оснивање и обављање делатности предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом и других посебних облика запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом
- друга питања од значаја за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом

Статус особе са инвалидитетом сходно Закону о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом има:

- ратни војни инвалид
- мирнодопски војни инвалид
- цивилни инвалид рата
- лице коме је извршена категоризација и друго лице коме је утврђена инвалидност, у складу са законом

- лице коме је, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, утврђена категорија инвалидности, односно преостала радна способност
- лице коме се, у складу са овим законом, процени радна способност сагласно којој има могућност запослења или одржања запослења, односно радног ангажовања

Особа са инвалидитетом, у складу са овим законом, може да оствари право:

- на утврђивање статуса и процену радне способности
- на подстицање запошљавања, радне и социјалне укључености и афирмацију једнаких могућности на тржишту рада
- на мере и активности професионалне рехабилитације
- на запошљавање под општим условима
- на запошљавање под посебним условима
- на мере активне политике запошљавања
- на запошљавање у посебним организованим облицима запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом
- на друга права у складу са законом

Процена радне способности и могућности запослења или одржања запослења обухвата медицинске, социјалне и друге критеријуме којима се утврђују могућности и способности особе са инвалидитетом неопходне за укључивање на тржиште рада и обављање конкретних послова самостално или уз службу подршке, употребу техничких помагала, односно могућности запошљавања под општим или под посебним условима.

Захтев за процену радне способности подноси се организацији надлежној за послове запошљавања. Изузетно, захтев за процену радне способности подноси се организацији надлежној за послове пензијског и инвалидског осигурања - уз захтев за остваривање права на инвалидску пензију.

Налаз, мишљење и оцену у погледу радне способности и могућности запослења или одржања запослења даје орган вештачења организације надлежне за послове пензијског и инвалидског осигурања.

Процена радне способности особе са инвалидитетом и евентуално ступање те особе у радни однос не утичу на утврђивање телесног оштећења и права на остваривање туђе неге и помоћи, односно увећане накнаде за туђу

негу и помоћ. Реч је о различитим правима која нису узајамно повезана и која се не искључују узајамно!

Под професионалном рехабилитацијом особа са инвалидитетом подразумева се организовање и спровођење програма мера и активности у циљу оспособљавања за одговарајући посао, запошљавања, одржања запослења, напредовања или промене професионалне каријере.

Професионална рехабилитација особа са инвалидитетом обухвата:

1. каријерно вођење, професионално информисање, саветовање и индивидуални план запошљавања
2. радно оспособљавање, доквалификацију, преквалификацију и програме за стицање, одржавање и унапређивање радних и радно - социјалних вештина и способности
3. појединачне и групне, опште и прилагођене програме за унапређење радно - социјалне интеграције
4. развој мотивације, техничку помоћ, стручну подршку, праћење и процену резултата професионалне рехабилитације
5. индивидуални саветодавни рад, који укључује помоћ у прихватању сопствене инвалидности са становишта могућности укључивања у рад и поједине мере професионалне рехабилитације
6. едукацију и тренинг семинаре за послодавце, стручна лица за радно оспособљавање и професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом и друга лица
7. предлоге и обуку за примену адекватних техничких и технолошких решења у циљу подизања ефикасности особе са инвалидитетом у учењу и раду, као и службе подршке

Трошкове професионалне рехабилитације особа са инвалидитетом, чија је радна способност смањена због повреде на раду или професионалне болести, насталих након ступања на снагу овог закона, сноси послодавац код кога је особа са инвалидитетом у радном односу у време настанка повреде на раду или професионалне болести. Трошкове професионалне рехабилитације осталих особа са инвалидитетом сноси организација надлежна за послове запошљавања.

Запослена особа са инвалидитетом, за време трајања професионалне рехабилитације, има право на одсуство са рада код послодавца код кога је у радном односу.

Запосленој особи са инвалидитетом не може да престане радни однос због одсуства са рада до кога је дошло у време трајања професионалне рехабилитације.

За време трајања професионалне рехабилитације запослена особа са инвалидитетом има право на накнаду зараде у висини 100% просечне зараде остварене у претходна три месеца пре укључивања у мере и активности професионалне рехабилитације, с тим да накнада зараде не може бити мања од минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду.

Незапослена особа са инвалидитетом за време трајања професионалне рехабилитације не заснива радни однос.

Незапослена особа са инвалидитетом која је укључена у мере и активности професионалне рехабилитације има право на новчану помоћ за време трајања програма и то:

1. за трошкове превоза за себе и пратиоца, уколико је потребан, у висини неопорезованог износа, у складу са законом
2. у висини од 20% од минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду месечно, за време трајања професионалне рехабилитације, ако се професионална рехабилитација изводи у трајању од најмање 100 часова и ако особа са инвалидитетом није корисник новчане накнаде на основу незапослености, у складу са законом

Особе са инвалидитетом запошљавају се под општим или под посебним условима.

Запошљавањем особа са инвалидитетом под општим условима сматра се запошљавање код послодавца без прилагођавања послова, радног места или послова и радног места.

Запошљавањем особа са инвалидитетом под посебним условима сматра се запошљавање код послодавца уз прилагођавање послова, радног места или послова и радног места.

Под прилагођавањем послова подразумева се прилагођавање радног процеса и радних задатака.

Под прилагођавањем радног места подразумева се техничко и технолошко опремање радног места, средстава за рад, простора и опреме - у складу са могућностима и потребама особе са инвалидитетом.

Прилагођавањем се може обезбедити и стручна помоћ, као подршка особи са инвалидитетом код увођења у посао или на радном месту, кроз

саветовање, оспособљавање, услуге асистенције и подршку на радном месту, праћење при раду, развој личних метода рада и оцењивање ефикасности.

Закон уводи квотни систем и обавезу запошљавања особа са инвалидитетом за све послодавце који запошљавају 20 и више запослених. Обавеза је ступила на снагу 25. маја 2010. године.

Послодавац који запошљава од 20 до 49 запослених дужан је да запосли једну особу са инвалидитетом.

Послодавац који запошљава 50 до 100 запослених дужан је да запосли две особе са инвалидитетом а онај који запошљава више од 100 дужан је да запосли по једну особу са инвалидитетом на сваких додатних 50 запослених.

Послодавац који пропусти да испуни обавезу запошљавања дужан је да за сваки месец за сваку особу са инвалидитетом коју је пропустио да запосли у посебан буџетски фонд уплати пенале у висини од три минималне зараде. Послодавац се може ослободити ове обавезе финансирањем дела зараде (не мањем од 50% просечне зараде) запосленој особи са инвалидитетом у предузећу за професионалну рехабилитацију или социјалном предузећу, или наручивањем робе или услуга од предузећа за професионалну рехабилитацију у висини од 20 зарада за сваку особу са инвалидитетом коју је пропустио да запосли на годишњем нивоу.

Закон предвиђа и подстицајне мере за послодавце који запосле особе са инвалидитетом:

- Послодавац који запосли особе са инвалидитетом које се запошљавају под посебним условима може да оствари право на рефундацију примерених трошкова прилагођавања радног места за запошљавање тих лица.
- Послодавац који запосли на неодређено време особу са инвалидитетом без радног искуства има право на субвенцију зараде у висини минималне зараде за ту особу у трајању од 12 месеци.

Поред запошљавања на отвореном тржишту рада, Закон предвиђа и могућност запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом у оквиру:

1. предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом
2. радног центра
3. социјалног предузећа и организације

Закон детаљно уређује организацију и услове за рад предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом.

Радни центар јесте посебан облик установе која обезбеђује радно ангажовање као радно терапијску активност особа са инвалидитетом које се не могу запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима, односно чији је радни учинак мањи од једне трећине радног учинка запосленог на уобичајеном радном месту.

Радни центар може да обавља делатност под условом да ангажује на радно терапијским активностима најмање пет особа са инвалидитетом, односно да ангажује на радно терапијским активностима најмање 80% особа са инвалидитетом у односу на укупан број радно ангажованих и запослених.

Радно ангажовање особа са инвалидитетом у радном центру јесте дуготрајан облик професионалне рехабилитације, у складу са психичким и физичким способностима и жељама особе са инвалидитетом и могућностима радног центра.

Радни центар могу да оснују Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, као и организације особа са инвалидитетом или организације њихових законских заступника.

Закон дефинише **социјално предузеће** као привредно друштво које се оснива за обављање делатности која је усмерена на задовољење потреба особа са инвалидитетом, и које, независно од укупног броја запослених, запошљава најмање једну особу са инвалидитетом.

Закон дефинише **социјалну организацију** као облик организовања који се оснива за обављање делатности која је усмерена на задовољење потреба особа са инвалидитетом и који запошљава најмање једну особу са инвалидитетом.

Социјално предузеће и организација дужни су да део прихода који остварују обављањем делатности улажу у унапређење услова рада, радних вештина, социјалне интеграције, животног стандарда и задовољења потреба особа са инвалидитетом.

Национална служба запошљавања прописала је својим Општим актом мере активне политике запошљавања особа са инвалидитетом.

Мере активне политике запошљавања особа са инвалидитетом су:

1. рефундација трошкова прилагођавања радног места
2. субвенција зараде особа са инвалидитетом без радног искуства
3. подршка samozapošljavanja

4. мере и активности професионалне рехабилитације и
5. друге мере утврђене Акционим планом и пројектима који се реализују у сарадњи са домаћим и међународним организацијама и институцијама

Радни односи

Што се тиче остваривања права из радног односа, Закон о раду пружа следеће нормативе:

Запослени има право на одговарајућу зараду, безбедност и заштиту здравља на раду, здравствену заштиту, заштиту личног интегритета и друга права у случају болести, смањења или губитка радне способности и старости, материјално обезбеђење за време привремене незапослености, као и право на друге облике заштите, у складу са законом и општим актом.

Запослени млађи од 18 година и запослени инвалид имају право на посебну заштиту. Лице које тражи запослење, као и запослени, не може се стављати у неповољнији положај у односу на друге, без обзира на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

Особе са инвалидитетом заснивају радни однос под условима и на начин утврђен овим законом, ако посебним законом није друкчије одређено.

Један од родитеља детета коме је неопходна посебна нега због тешког степена психофизичке ометености, осим за случајеве предвиђене прописима о здравственом осигурању, има право да, по истеку породичног одсуства и одсуства са рада ради неге детета, одсуствује са рада или да ради са половином пуног радног времена, најдуже до навршених пет година живота детета.

Право утврђује надлежни орган за оцену степена психофизичке ометености детета, у складу са прописима о друштвеној бризи о деци.

За време одсуствовања са рада, запослени има право на накнаду зараде, у складу са прописима о друштвеној бризи о деци.

За време рада са половином пуног радног времена, у запослени има право на зараду у складу са општим актом или уговором о раду, а за другу половину пуног радног времена накнаду зараде у складу са прописима о друштвеној бризи о деци.

Родитељ или старатељ, односно лице које се стара о особи оштећеној церебралном парализом, дечјом парализом, неком врстом пlegије или оболелој од мишићне дистрофије и осталих тешких обољења, на основу мишљења надлежног здравственог органа, може на свој захтев да ради са скраћеним радним временом, али не краћим од половине пуног радног времена.

Запослени који ради са скраћеним радним временом има право на одговарајућу зараду, сразмерно времену проведеном на раду, у складу са законом, општим актом или уговором о раду.

Запосленом инвалиду рада, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, послодавац је дужан да обезбеди обављање послова према преосталој радној способности.

Запосленом код кога је, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да постоји опасност од настанка инвалидности на одређеним пословима, послодавац је дужан да обезбеди обављање другог одговарајућег посла.

Послодавац може запосленом који одбије да прихвати посао, да откаже уговор о раду.

Област запошљавања особа са инвалидитетом регулисана је бројним законским и подзаконским актима:

- Закон о раду („Сл. гл. РС“, бр. 24/05)
- Закон о изменама и допунама Закона о раду („Сл. гл. РС“, број 61/05)
- Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Сл. гл. РС“, бр. 36/09)
- Закон о безбедности и здрављу на раду („Сл. гл. РС“, број 101/05)
- Правилник о коришћењу средстава Националне службе за запошљавање („Сл.гл. РС“, бр. 88/04, 32/05 и 92/06)

ПЕНЗИЈСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРАЊЕ

Систем пензијског и инвалидског осигурања у Србији заснива се на финансирању пензија, што значи да сви који раде и остварују приход, по принципу обавезности, издвајају кроз доприносе средства за финансирање пензија и других права из пензијског и инвалидског осигурања. Суштински смисао овог осигурања је да се материјална и социјална сигурност обезбеђује радом до настанка неких од ризика који су као такви дефинисани у систему пензијског и инвалидског осигурања.

Пензијско и инвалидско осигурање обезбеђује и спроводи Фонд за пензијско - инвалидско осигурање (Фонд ПИО) и филијале Фонда код којих је осигураник био осигуран.

Пензијско и инвалидско осигурање обухвата:

- обавезно пензијско и инвалидско осигурање (које се уређује Законом о ПИО)
- добровољно пензијско и инвалидско осигурање (осигурање којим се на основу уговора могу обезбедити права из обавезног ПИО или већи обим тих права)

Обавезно осигурана лица (осигураници) су:

- запослени
- лица која самостално обављају делатност
- пољопривредници

Обавезно пензијско - инвалидско осигурање

Обавезним пензијским и инвалидским осигурањем обезбеђују се права за случај:

- старости - старосна пензија
- инвалидности - инвалидска пензија
- смрти - породична пензија и право на накнаду погребних трошкова
- телесног оштећења проузрокованог на раду или професионалном болешћу

Старосна пензија

Право на старосну пензију могу остварити:

- мушкарци са навршених 63 односно жене са навршених 58 година живота и најмање 20 година пензијског стажа
- мушкарци са навршених 65 односно жене са навршених 60 година живота и најмање 15 година стажа осигурања
- мушкарци са навршених 40 односно жене са навршених 38 година стажа осигурања и најмање 55 година живота

Инвалидска пензија

За стицање права на инвалидску пензију, потребно је да код осигураника настане потпуни губитак радне способности због промена у здравственом стању проузрокованих повредом на раду, професионалном болешћу, повредом ван рада или болешћу, које се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом.

Значи, инвалидност постоји само ако дође до потпуног губитка радне способности, а губитак способности везује се за било који посао. Промене у здравственом стању морају бити трајне природе.

Повредом на раду сматра се повреда која се догодила у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла осигураника.

Професионалне болести јесу одређене болести проузроковане непосредним утицајем процеса и услова рада на радним местима односно пословима које осигураник обавља.

Права за случај инвалидности и телесног оштећења проузрокованих повредом на раду или професионалном болешћу остварују:

- лица која обављају привремене и повремене послове преко омладинских задруга до навршених 26 година живота, ако су на школовању
- лица која се налазе на стручном оспособљавању, доквалификацији или преквалификацији, која упути организација надлежна за запошљавање
- ученици и студенти када се, у складу са законом, налазе на обавезном производном раду, професионалној пракси или практичној настави
- лица која се налазе на издржавању казне затвора док раде у привредној јединици установе за издржавање казне затвора (радионица, радилиште и сл.) и на другом месту рада

- лица која, у складу са прописима, обављају одређене послове по основу уговора о волонтерском раду

Породична пензија

У случају смрти осигураника, пензијским и инвалидским осигурањем обезбеђује се члановима уже породице материјална и социјална сигурност кроз право на породичну пензију.

Право на породичну пензију могу остварити чланови породице:

- умрлог осигураника који је навршио најмање пет година стажа осигурања или је испунио услове за инвалидску пензију
- умрлог корисника старосне или инвалидске пензије

Члановима уже породице сматрају се:

- брачни друг
- деца (брачна и ванбрачна) - дете стиче право на породичну пензију и она му припада до навршених 15 година живота, а после навршених 15 година живота дете стиче право на породичну пензију и она му припада до завршетка школовања, али најдоцније до навршених 20 година живота, ако похађа средњу школу, 23 година живота, ако похађа вишу школу и 26 година живота, ако похађа високошколску установу
- родитељи (које је осигураник издржавао)
- разведени брачни друг (брачни друг из разведеног брака, ако му је судском пресудом утврђено право на издржавање)

Дете стиче право на породичну пензију и она му припада док траје неспособност за самосталан живот и рад, настала после узраста до кога се деци обезбеђује право на породичну пензију, а пре смрти осигураника односно корисника права, под условом да га је осигураник односно корисник права издржавао до своје смрти.

Детету коме је школовање прекинуто због болести, право на породичну пензију припада и за време болести до навршених година живота као и изнад тих година, али највише за онолико времена колико је због болести изгубило од школовања.

Детету коме је школовање прекинуто због упућивања на одслужење војног рока у складу са прописима којима се уређује војна обавеза, право на породичну пензију припада и за време одслужења војног рока, а најдуже до навршене 27 године живота.

“Инвалидно дете”, у складу са прописима о разврставању деце ометене у развоју, стиче право на породичну пензију и после престанка запослења, односно обављања самосталне делатности.

Новчана накнада за телесно оштећење проузроковано повредом на раду, односно професионалном болешћу

Телесно оштећење постоји кад код осигураника настане губитак, битније оштећење или знатнија онеспособљеност појединих органа или делова тела, што отежава нормалну активност организма и изискује веће напоре у остваривању животних потреба, без обзира на то да ли проузрокује или не проузрокује инвалидност. Право на новчану накнаду за случај телесног оштећења може се остварити само уколико је телесно оштећење настало услед повреде на раду или професионалне болести.

Осигураник код кога телесно оштећење проузроковано повредом на раду или професионалном болешћу износи најмање 30%, стиче право на новчану накнаду.

Телесна оштећења разврставају се према тежини у осам степени, и то тако што први степен оштећења представља 100% телесног оштећења, а осми степен 30% телесног оштећења.

Када код осигураника код кога је раније настало телесно оштећење проузроковано повредом на раду или професионалном болешћу испод 30% дође до погоршања тог телесног оштећења или настане нов случај телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу, тако да укупно телесно оштећење износи 30% или више, осигураник стиче право на новчану накнаду за телесно оштећење у одговарајућем проценту према новом степену телесног оштећења који се одређује на основу новог стања укупног телесног оштећења.

Право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица

Изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“ бр. 101/ 2010) потврђено је право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица. Чланом 19 Закона унет је нови члан 41а који предвиђа да право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица, има осигураник и корисник пензије, коме је због природе и тежине стања повреде или болести утврђена потреба за помоћи и негом за обављање радњи ради задовољавања основних животних потреба.

Закон дефинише да потреба за помоћи и негом другог лица постоји код лица које је непокретно, или које због тежине и природе трајних болести и болесног стања није способно да се самостално креће ни у оквиру стана уз употребу одговарајућих помагала, нити да се само храни, свлачи, облачи и да одржава основну личну хигијену, код слепог лица које је изгубило осећај светлости са тачном пројекцијом и код лица које постиже вид са корекцијом до 0,05.

Остваривање права из пензијско - инвалидског осигурања

Права из пензијског и инвалидског осигурања (права за случај инвалидности и права по основу смрти проузрокована повредом на раду) остварују се код Фонда код кога је осигураник последњи пут био осигуран или код Фонда код кога је навршен претежан стаж осигурања (старосна пензија).

Фонд код кога је осигураник последњи пут био осигуран надлежан је и кад се права из пензијског и инвалидског осигурања остварују по основу међународних уговора.

Захтев за остваривање права на пензију подноси се Фонду код кога је осигураник последњи пут био осигуран.

Ако је инвалидност односно смрт осигураника проузрокована повредом на раду или професионалном болешћу, инвалидска односно породична пензија остварена по том основу у целости пада на терет Фонда код кога је право остварено. У поступку Фонд је дужан да осигураницима и корисницима права пружа стручну помоћ.

Корисник права је дужан да Фонду благовремено пријави промену која је од утицаја на право односно обим коришћења права.

Када је за решавање о праву из пензијског и инвалидског осигурања потребно утврђивање постојања инвалидности, телесног оштећења, узрока инвалидности и телесног оштећења, потпуне неспособности за рад и

неспособности за самосталан живот и рад, Фонд утврђује те чињенице на основу налаза, мишљења и оцене органа вештачења чије се образовање и начин рада уређује општим актом Фонда.

Налаз, мишљење и оцена подлеже контроли коју врши орган фонда утврђен општим актом. У обављању контроле, може се дати сагласност или примедба.

Примедба којом се указује на уочене недостатке и даје упутство за њихово отклањање, обавезна је за органе који су вршили вештачење.

Поступак за остваривање права на новчану накнаду за телесно оштећење покреће се на захтев осигураника односно корисника права, на основу медицинске документације. Поступак за остваривање права на новчану накнаду за телесно оштећење покреће се и по службеној дужности на основу мишљења органа вештачења датог приликом вештачења о инвалидности, у складу са општим актом фонда.

Промене у стању инвалидности које су од утицаја на право на инвалидску пензију признату правоснажним решењем, утврђују се у поступку покренутом на захтев осигураника, односно по службеној дужности.

Фонд одређује обавезан контролни преглед корисника права, најкасније у року од три године од дана утврђивања инвалидности, осим у случајевима предвиђеним општим актом Фонда.

Пензије и новчане накнаде утврђују се у месечном износу и исплаћују уназад.

Права из пензијског и инвалидског осигурања престају када, у току њиховог коришћења, престану да постоје услови за стицање и остваривање тих права.

Права престају и кад корисник оствари право из овог осигурања код организације за обавезно пензијско и инвалидско осигурање државе која је формирана на подручју претходне Југославије, ако међународним уговором није другачије одређено.

Када се право на инвалидску пензију остварује после престанка запослења односно осигурања, а инвалидност је постојала пре подношења захтева, инвалидска пензија исплаћује се од дана настанка инвалидности, али највише за шест месеци уназад од дана подношења захтева.

Поступак за остваривање права по основу инвалидности покреће фонд на захтев осигураника на основу предлога за утврђивање инвалидности. Предлог даје изабрани лекар, у складу са законом, а сагласност на предлог даје лекарска комисија у здравственој установи.

Ако не постоји сагласност комисије, трошкове поступка сноси осигураник који је поднео захтев.

Новчана накнада за телесно оштећење исплаћује се од дана настанка телесног оштећења, али највише за шест месеци уназад од дана подношења захтева, ако је телесно оштећење постојало пре подношења захтева.

Осигураник односно корисник права на новчану накнаду за телесно оштећење који по посебним прописима стекне право на новчану накнаду по основу истог телесног оштећења може по сопственом избору да користи само једно од тих права, ако посебним прописима није друкчије одређено.

За остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања надлежан је Фонд за пензијско и инвалидско осигурање (филијала Фонда) код кога је осигураник био осигуран у моменту стицања основа инвалидности, којима се сва заинтересована лица могу обратити за остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања.

Пензијско инвалидско осигурање уређено је:

- Законом о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, бр. 34/03, 64/04, 84/04)
- Законом о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 101/05, 63/06 и 101/ 10)

ПОРЕСКЕ И ЦАРИНСКЕ ОЛАКШИЦЕ

У правном систему Србије, особе са инвалидитетом подлежу ослобађању од плаћања разних пореских и царинских оптерећења.

Оваквим начином регулисања, олакшице у систему плаћања, остварују се на основу Закона о порезу на промет који прописује (између осталог) да се порез на промет производа, односно порез на промет услуга, не плаћа на:

- лекове који су наведени у листи лекова који се прописују и издају на терет средстава за здравствено осигурање
- материјал за дијализу
- крв и крвне продукте
- ортотичка и протетичка средства

- медицинска средства - производи који се хируршки уграђују у организам

Пореска ослобођења

Порез на промет услуга не плаћа се на услуге из области здравства, науке, културе, образовања (основног, средњег, вишег и високог), социјалне заштите и спорта.

Закон о порезу на добит предузећа прописује да се ослобађа плаћања пореза на добит предузећа, предузеће за радно оспособљавање, професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалидних лица, сразмерно учешћу тих лица у укупном броју запослених.

Изменама и допунама Закона о порезу на употребу, држање и ношење добара („Сл. гласник РС“ бр. 101/2010) прописано је да су власници моторних возила особе са инвалидитетом са 80 или више процената телесног оштећења, или код којих постоји телесно оштећење које има за последицу неспособност доњих екстремитета ногу од 60 или више процената, ослобођени плаћања пореза на употребу на једно моторно возило које се на њихово име прво региструје у једној години приликом плаћања регистрације, продужења регистрације и замене регистарских таблица моторних возила. Ово право остварује приликом регистрације моторног возила на тај начин што се уз потребну документацију прилаже и потврда надлежног органа којом се доказује статус инвалидности. Изменама и допунама Закона о порезу на употребу, држање и ношење добара прописано је да су и родитељи вишеструко ометене деце која су у отвореној заштити, односно о којима родитељи непосредно брину, ослобођени праћања пореза на употребу на једно моторно возило које се на њихово име, односно на име једног од њих, прво региструје у једној години. Поменути изменама и и допунама Закона о порезу на употребу, држање и ношење добара прописано је такође да су организације особа са инвалидитетом основане са циљем пружања помоћи лицима са инвалидитетом, које су регистроване у складу са законом ослобођене плаћања пореза на употребу за возила прилагођена искључиво за превоз њихових чланова.

Законом о порезу на имовину прописано је да се порез на имовину не плаћа на права на непокретности уколико се те непокретности користе за просветне, културне, научне, социјалне, здравствене, хуманитарне или спортске сврхе. Плаћања овог пореза ослобођен је ималац права на непокретности. За остваривање овог права, потребно је да се заинтересована лица обратe пореској управи на територији на којој се

налази непокретност која се користи у хуманитарне или друге сврхе које представљају основ за остваривање овог ослобађања.

Особе са инвалидитетом могу остварити право на ослобађање плаћања увозних дажбина и то:

- особе са инвалидитетом - на ортопедска и друга помагала и на резервне делове и потрошни материјал за коришћење тих помагала која служе као замена телесних органа који недостају, односно оштећених телесних органа
- особе са инвалидитетом са телесним оштећењем од најмање 70%, војни инвалиди од прве до пете групе, цивилни инвалиди рата од прве до пете групе, слепа лица, лица оболела од дистрофије или сродних мишићних и неуромишићних обољења, од параплегије и квадриплегије, церебралне и дечије парализе и од мултиплекс склерозе, родитељи вишеструко ометене деце, која су у отвореној заштити, односно о којима родитељи непосредно брину - на путничке аутомобиле и друга моторна возила конструисана првенствено за превоз лица (осим оних из тар. броја 8702 Цариске тарифе), укључујући "караван" и "комби" возила, осим теренских, која унесу или приме из иностранства за личну употребу
- особе са инвалидитетом прве и друге групе, као и лица чији степен инвалидитета одговара инвалидитету прве и друге групе, који се после спроведене професионалне рехабилитације оспособе за одређену делатност - на опрему за вршење те делатности која се не производи у Републици Србији
- организације особа са инвалидитетом (глуви и наглуви, слепи и слабовидни, дистрофичари, параплегичари, оболели од неуромишићних болести и др.), односно чланови тих организација - на специфичну опрему, уређаје и инструменте и на њихове резервне делове и на потрошни материјал за коришћење те опреме који се не производе у Републици Србији

Наведена права особа са инвалидитетом остварују се на основу одељака 12, 13, 14 и 15 члана 216 Царинског закона („Службени гласник РС“, бр. 18/2010) и одговарајуће инструкције Министарства рада и социјалне политике.

Ослобођење правних и других лица од плаћања увозних дажбина

Ослобођени су од плаћања увозних дажбина следећа правна лица:

- организације Црвеног крста - на робу коју увезу из иностранства, која се не производи у Србији, а која служи за извршавање њихових хуманитарних задатака
- предузећа за професионално оспособљавање и запошљавање инвалида - на опрему и резервне делове који се не производе у земљи, а користе се за професионално оспособљавање и радно ангажовање инвалида

Правилник о остваривању права на пореска изузимања за примања по основу помоћи због уништења или оштећења имовине, организоване социјалне и хуманитарне помоћи, стипендија и кредита ученика и студената, хранарина спортиста аматера и права на пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести прописује ослобађање од плаћања пореза по основу организоване социјалне и хуманитарне помоћи које се може остварити на примања која имају карактер социјалног и хуманитарног давања, односно помоћи за санирање и ублажавање последица тешко нарушене социјалне сигурности и тешке хуманитарне ситуације одређеног лица или групе лица, из средстава:

- хуманитарних организација (Црвени крст и др.)
- државних органа и организација и органа локалне самоуправе, друштвених организација и удружења грађана, регистрованих код надлежних органа и разврстана у хуманитарне и социјалне организације, са делатношћу пружања помоћи својим члановима и другим категоријама социјално угрожених грађана (нпр. удружења за помоћ "здравствено хендикепираним лицима", удружења за помоћ незбринutoј деци, расељеним и прогнаним лицима и другим лицима која се налазе у стању социјалне потребе и сл.)
- која су обезбеђена организованом акцијом прикупљања, са учешћем, по правилу, више давалаца - донатора, најчешће уз подршку средстава информисања, односно хуманитарних организација - уплатом на посебан наменски отворен жиро рачун лица за:

* лечење (операцију и сл.) у иностранству, ако се, према мишљењу

надлежног државног органа или референтне здравствене установе, односно комисије лекара специјалиста одговарајуће струке, лечење (операција и сл.) не може успешно остварити у Србији

- * набавку лекова или помагала (протетичка или ортотичка средства, санитарне справе, очна, слушна и друга помагала) у земљи или у иностранству, ако је њихово коришћење у поступку лечења, односно одржавања телесних способности неопходно према приложеној медицинској документацији и ако према мишљењу надлежног органа, односно здравствене установе неспорно произилази да се не могу обезбедити на терет трошкова обавезног здравственог осигурања у земљи или да уопште нема могућности за њихову набавку у земљи
- * која су обезбеђена иностраним донацијама, по правилу наменски опредељеним за решавање социјалних проблема и хуманитарно збрињавање одређених лица или одређене популације

Право на пореско изузимање по основу организоване социјалне и хуманитарне помоћи не остварује се за исплате, односно давања која послодавац врши запосленим по основу радног односа и других облика рада уподобљених радном односу, независно од финансијског стања у коме се налазе послодавац и запослени код њега.

Остваривање права на пореско ослобођење солидарне помоћи за случај болести

Пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести, коју исплаћује послодавац за запосленог или члана његове породице, може се остварити:

- за случај болести - ако на основу медицинске документације, издате од стране референтне здравствене установе, односно лекарске комисије или од изабраног лекара и лекара одговарајуће специјалности, коју је дужан да поднесе запослени за себе или за члана његове породице, неспорно произилази: да се ради о болести која изискује веће трошкове у поступку дијагностицирања (снимање скенером, магнетна резонанца, лекарски прегледи и др.), односно веће трошкове лечења (оперативни захвати, лекови и др.) или санирања, односно одржавања здравственог стања и радне способности (ортопедска и друга помагала и др.); да је у

поступку излечења, односно санирања болести (постоперативни период код ортопедских, срчаних и других операција, санирање других здравствених обољења, инвалидност и др.) неопходна медицинска рехабилитација у амбулантно - поликлиничкој или стационарној установи, која се не може обезбедити, односно финансирати из средстава обавезног здравственог осигурања

- за случај здравствене рехабилитације - упућивањем запослених, изложених посебним здравственим ризицима на раду, хронично преморених и физички исцрпљених, на здравствено - превентивни одмор и на рану рехабилитацију, у циљу заштите здравља и спречавања професионалних обољења, у складу са прописима који уређују здравствену заштиту и заштиту на раду
- за случај инвалидности - ако инвалидност (губитак или трајно смањење способности за рад), која је утврђена од стране надлежног органа решењем о инвалидности, захтева повећане трошкове у функцији одржавања здравствених, професионалних и радних способности

Исплата солидарне помоћи за случај болести, уз прописано пореско ослобођење, може се вршити ако је основ за давање такве помоћи садржан у колективном уговору, односно другом општем акту послодавца и ако је о давању помоћи донета одлука надлежног органа послодавца.

Приликом исплате солидарне помоћи за случај болести, исплатилац је дужан да организацији надлежној за послове платног промета, уз подношење прописаног обрасца у складу са Законом, поднесе и доказе о правној и медицинској основаности давања солидарне помоћи.

Запослени који је остварио солидарну помоћ за случај болести непосредном исплатом новчаног износа дужан је да послодавцу достави доказе да је исплаћена средства искористио у сврху у коју су одобрена (рачуни, извештаји здравствене или друге установе, оверена изјава и др.).

Правилник о одређивању ортотичких, протетичких и медицинских средстава - производа који се хируршки уграђују у организам на која се не плаћа порез на промет производа прописује да се на следећа ортотичка и протетичка средства не плаћа порез на промет производа:

* протезе за горње и доње екстремитете комбиноване од следећих елемената и то:

- стопала

- потколени делови
- колене јединице
- натколени део
- зглобови кука
- протезе за дезартикулацију кука
- естетске облоге доњих екстремитета
- естетске протезе за горње екстремитете
- радне протезе
- зглоб ручја
- подлакатни део
- лакатни зглоб
- надлакатни део
- рамени зглоб
- естетске пресвлаке горњих екстремитета
- ортозе, и то:
- за стопала
- потколене ортозе
- колене ортозе
- натколене ортозе
- ортозе за горње екстремитете
- спиналне ортозе
- ортопедска обућа
- очна помагала, и то:
- стакла у диоптријама и наочаре са стаклима у диоптријама
- лентикларна стакла и наочаре са лентикларним стаклима у диоптријама
- бифокална стакла и наочаре са бифокалним стаклима
- стакла са призмом - фолијом и наочаре са призмом - фолијом
- пластична стакла у диоптријама и наочаре са пластичним стаклима у диоптријама
- контактна сочива са диоптријом (тврда, гаспермеабилна или мека)
- очне протезе (пуна, љуспа, орбитална и мобилна)
- бели штап за слепе
- наочаре са тамним стаклима од пластичне масе за слепа лица
- Брајева писаћа машина
- репродуктор
- наочаре са специјалним системом сочива (телескопске наочаре)
- Брајев сат за слепе (ручни или џепни)

- слушна помагала, и то:
- слушни апарати амплификатори (заушни апарат који се веже за ухо, апарат уграђен у наочаре за ваздушну спроводљивост, апарат за коштану спроводљивост у виду вибратора у наочарима или на рајфу)
- шкољке и батерије за слушни апарат
- помагала за омогућавање гласа и говора - апарат за омогућавање гласа и говора (трахеозофагеална протеза или електроларингс)
- стоматолошке надокнаде, и то:
- покретне протезе (парцијалне и тоталне)
- покретни ортодонтски апарати
- остала помагала, и то:
- апарати за лечење урођених ишчашења кукова код деце и терапијске гаћице
- инвалидска колица - обична
- електромоторна инвалидска колица
- тоалетна инвалидска колица
- болнички кревет са трапезом,
- антидекубитални душек,
- хидраулична дизалица за непокретне,
- утега за умбиликалну, ингвиналну или феморалну килу,
- суспензоријум и појас за ослабљени трбушни зид,
- дрвене подпазушне штаке,
- надлактичне штаке дрвене и металне,
- ортопедски штап са кривином,
- дубак или сталак за ходање са или без точка,
- вештачка дојка,
- вештачки нос,
- вештачка ушна шкољка,
- колостоме, уростоме и илеостоме,
- урин - кесе и пелене за одрасле,
- концентратор кисеоника,
- распршивач и инхалатор,
- пулсативна пумпа,
- апарат за одређивање шећера у криви, тест траке за одређивање шећера у крви и шприцеви и игле.

За остваривање ових олакшица потребно је да се, у зависности од врсте ослобођења које се жели остварити заинтересована лица обратe свом

послодавцу или фонду код кога се остварује право на здравствено осигурање.

Сходно Закону о изменама и допунама Закона о порезима на доходак грађана („Сл. гласник РС“ бр. 62/2006) и Закону о изменама и допунама Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање („Сл. гласник РС“ бр. 62/2006), од 1. јануара 2007. године послодавац који запосли особу са инвалидитетом која је регистрована као незапослена код Националне службе запошљавања ослобађа се плаћања пореза на њену зараду и доприноса за обавезно социјално осигурање у трајању од 3 године.

Сходно одредбама Закона о јавним путевима („Службени гласник РС“ бр. 101/2005) особе са инвалидитетом ослобођене су плаћања годишње накнаде за употребу јавног пута за моторна возила особа са инвалидитетом и моторна возила организација особа са инвалидитетом (члан 23).

Сходно одредбама Закона о безбедности саобраћаја на путевима („Службени гласник РС“ бр. 41/ 2009) возило које је подешено да њиме управља особа са инвалидитетом може, на захтев те особе, бити означено налепницом чији изглед, садржај, начин постављања и ближе услове за издавање утврђује министар надлежан за послове саобраћаја (став 2 члана 24). Поменути налепницу издаје надлежни орган јединице локалне самоуправе (став 3 члана 24). Особе са инвалидитетом могу ближе информације о поступку и условима за издавање налепнице добити код надлежних органа локалне самоуправе на чијој територији имају пребивалиште.

ПОВАЛАСТИЦЕ У УНУТРАШЊЕМ ПУТНИЧКОМ САОБРАЋАЈУ

У правном систему Републике Србије особама са инвалидитетом пружају се повластице у унутрашњем путничком саобраћају.

Повластице се односе на следећа лица:

- слепа лица
- лица оболела од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести
- лица оболела од пlegtија

- лица оболела од церебралне и дечије парализе
- лица оболела од мултиплекс склерозе
- као и пратиоци ових лица

Ова лица имају право на повластице у унутрашњем путничком саобраћају под условом да имају пребивалиште у Републици Србији.

У унутрашњем путничком саобраћају слепо лице и лице оболело од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести, плегија, церебралне и дечије парализе и мултиплекс склерозе има у току једне календарске године право на шест путовања са повластицом у износу:

- 75% од редовне цене за путовање железничким, друмским и поморским, односно речним саобраћајем;
- 50% од редовне цене превоза за путовање ваздушним саобраћајем.

Једним путовањем у унутрашњем путничком саобраћају сматра се одлазак из полазног у одредишно место (вожња у одласку) и повратак из одредишног у полазно место (вожња у повратку).

Пратилац има право на бесплатну вожњу у железничком, друмском и поморском, односно речном саобраћају и на повластицу од 50% од редовне цене вожње у ваздушном саобраћају, у случајевима кад прати лице са инвалидитетом, путује по то лице или се враћа после праћења таквог лица.

Особа са инвалидитетом и његов пратилац имају право на повластице за превоз у било ком разреду, односно класи, у возу (пословни, експресни, брзи и путнички), односно на броду, као и за економску класу у авиону.

Област саобраћаја

Право на повластицу особа са инвалидитетом остварује на основу књижице за повлашћену вожњу. Књижицу издаје:

- Савез слепих и слабовидих Србије за слепа лица
- Савез дистрофичара Србије за лица оболела од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести
- Савез параплегицара и квадриплегицара Србије за лица са параплегијом и квадриплегијом
- Савез за церебралну и дечју парализу за лица оболела од церебралне и дечије парализе

- Друштво мултиплекс склерозе Србије за лице оболело од мултиплекс склерозе

Што се тиче повластица приликом паркирања и заустављања возила, особе са инвалидитетом остварују права зависно од аутономних прописа локалних власти.

Зато је потребно да се заинтересована лица обратe општини на којој имају пребивалиште и да стране надлежних органа за питање саобраћаја буду информисани о могућностима повлашћеног третмана када је у питању паркирање и заустављање возила на територији на којој врше превоз сопственим возилом.

У великим градским срединама, постоје видно обележена места за паркирање возила особа са инвалидитетом.

Ову област уређује:

- Закон о повластицама у унутрашњем путничком саобраћају инвалидних лица („Сл. гл. РС“, бр. 22/93, 25/93 и 101/05)
- Правилник о начину остваривања права инвалидних лица на повластице у унутрашњем путничком саобраћају („Сл. гл. РС“, бр. 31/93, 05/94 и 38/94)

За остваривање права о повластицама у унутрашњем саобраћају потребно је да се заинтересована лица обратe наведеним Савезима.

ПРИСТУПАЧНОСТ

Изменама Закона о изградњи и планирању, које је иницирао Сектор за заштиту особа са инвалидитетом у сарадњи са организацијама особа са инвалидитетом, у априлу 2006. године предвиђена је обавеза инвеститора да поштују стандарде приступачности приликом изградње нових објеката. Прописана је новчана казна за прекршиоце.

Приликом усвајања новог Закона о планирању и изградњи („Сл. гласник РС“ бр. 72/09) у августу 2009. године водило се рачуна о овим позитивним достигнућима. Нови закон чланом 5 прописује да се објекти високоградње јавне и пословне намене морају пројектовати и градити тако да особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогућава несметан приступ, кретање, боравак и рад. Стамбене и стамбено - пословне зграде са десет и

више станова морају се пројектовати и градити тако да се особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогућава несметан приступ, кретање, боравак и рад.

Извођење радова на уклањању препрека за особе са инвалидитетом врши се на основу решења којим се одобрава извођење тих радова које издаје орган надлежан за издавање грађевинске дозволе.

Новчаном казном од 300.000 динара казниће се за прекршај привредно друштво или друго правно лице које је инвеститор објекта ако не обезбеди приступ објекту особама са инвалидитетом у складу са стандардима приступачности (члан 5).

За овај прекршај из става казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка подноси надлежни урбанистички инспектор.

Подзаконским правним актом, Правилником о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са несметаним кретањем деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица ("Сл. гласник РС", бр. 18/97) разрађују се урбанистичко- технички услови (у даљем тексту: услови) за планирање простора јавних саобраћајних и пешачких површина, прилаза до објеката и пројектовање објеката (стамбених, објеката за јавно коришћење и др.), као и посебних уређаја у њима, којима се обезбеђује несметано кретање деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица (у даљем тексту: лица са посебним потребама у простору).

Објекти за јавно коришћење, у смислу овог правилника јесу:

- болнице
- домови здравља
- школе
- домови за старе
- рехабилитациони центри
- спортски и рекреативни објекти
- банке
- поште
- пословни објекти
- саобраћајни терминали

- објекти за потребе државних органа и органа територијалне аутономије и локалне самоуправе и други објекти

Места за паркирање возила која користе лица са инвалидитетом у простору предвиђају се у близини улаза у стамбене зграде, објеката за јавно коришћење и других објеката и означавају се знаком приступачности. Најмања ширина места за паркирање возила са посебним потребама у простору износи 350 цм.

Приликом реконструкције постојећих објеката примењују се одредбе овог правилника ако то дозвољава локација, конструкција и други услови грађана.

Ову област уређују:

- Закон о јавним путевима ("Сл. гл. РС", број 101/2005-91)
- Закон о планирању и изградњи („Сл. гл. РС“, број 72/09)
- Правилник о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са несметаним кретањем деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица ("Сл. гласник РС", бр. 18/97)

Закон о јавном информисању предвиђа обавезу обезбеђивања доступности информација особама са инвалидитетом. Републички завод за информатику и интернет је у своје Препоруке за израду веб презентација органа државне управе из априла 2008. године укључио и препоруку о електронској приступачности сајтова за слепе и слабовиде особе, у складу са међународним стандардима и препорукама из ове области.

ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Народна скупштина усвојила је Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС“, бр. 33/06) 17. априла 2006. године. То је био први анти - дискриминацијски пропис усвојен у региону. Народна скупштина усвојила је у марту 2009. године и кривни Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС“, бр. 22/09).

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом уређује:

- општи режим забране дискриминације по основу инвалидности
- посебни случајеви дискриминације особа са инвалидитетом
- поступак заштите особа изложених дискриминацији

- мере које се предузимају ради подстицања равноправности и социјалне укључености особа са инвалидитетом
- санкције за оне који изврше одређене акте дискриминације

Закон забрањује:

- Непосредну дискриминацију
- Посредну дискриминацију
- Повреду начела једнаких права и обавеза

Закон гарантује заштиту особама које су пријавиле случајеве дискриминације, планирају или су поднеле тужбе због дискриминације или ће сведочити у поступку покренутом због дискриминације.

Закон такође прописује посебно тешке случајеве дискриминације и предвиђа да мере које се предузимају у циљу побољшања положаја особа са инвалидитетом, чланова њихових породица и удружења особа са инвалидитетом, којима се пружа посебна подршка, неопходна за уживање и остваривање њихових права под истим условима под којима их уживају и остварују други.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом предвиђа посебне случајеве дискриминације у следећим областима живота:

- Поступак пред органима јавне власти (члан 11)
- Чланство у удружењима (члан 12)
- Приступ објектима, површинама и услугама (чланови 13 – 16)
- Здравствена заштита (члан 17)
- Образовање (чланови 18 – 20)
- Запошљавање и радни односи (чланови 21 – 26)
- Приступ јавном превозу (чланови 27 – 29)
- Брачни и породични односи (члан 30)

Закон забрањује и дискриминацију организација особа са инвалидитетом.

Закон предвиђа и мере за подстицање социјалне укључености и равноправности особа са инвалидитетом. Ове мере писане су по узору на Стандардна правила Уједињених нација за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом.

Закон прописује поступак судске заштите у случајевима дискриминације на основу инвалидитета. Тужбом се може тражити:

1. забрана извршења радње од које прети дискриминација, забрана даљег вршења радње дискриминације, односно забрана понављања радње дискриминације
2. извршење радње ради уклањања последица дискриминаторског поступања
3. утврђење да је тужени према тужиоцу дискриминаторски поступао;
4. накнада материјалне и нематеријалне штете

Општи Закон о забрани дискриминације («Сл. Гласник РС», бр. 22/09) предвиђа да тужбу због дискриминације на основу инвалидности поред особе са инвалидитетом и њеног законског заступника могу поднети и организације особа са инвалидитетом у име свог члана. Сходно Закону о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, члан домаћинства особе са инвалидитетом који јој без накнаде асистира у обављању свакодневних животних активности, који је због тога био дискриминисан у области запошљавања и радних односа такође може поднети тужбу због дискриминације на основу инвалидности у тој области.

Закон о забрани дискриминације предвиђа да дискриминација постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота (члан 26).

На крају, важно је напоменути да неки закони који регулишу одређена права особа са инвалидитетом још нису хармонизовани са релевантним међународним прописима, нарочито са правом Европске Уније.

Сектор за заштиту особа са инвалидитетом ће посебно радити на томе и покретаће процесе за уклањање свих препрека како би се и физичка и социјална средина учинила приступачним особама са инвалидитетом и постигла њихова потпуна интеграција у свим сегментима живота.

САДРЖАЈ

УВОД	1
Устав Републике Србије	3
Конвенција о правима особа са инвалидитетом	4
Социјална заштита	6
Породично - правна заштита	17
Здравствена заштита	21
Право на образовање	30
Право на рад	37
Пензијско и инвалидско осигурање	45
Пореске и царинске олакшице	51
Повластице у унутрашњем путничком саобраћају	59
Пристапачност	61
Заштита од дискриминације	63
Садржај	66

